di à ſeipſo legari non poteſt, l. *Legatum*, §. *Hæredi*, *ff. de legat.* 1. Angel. *conſ.* 295. *n.* 2. *verſ. Id deſcendo nunc, uſque in fin.* plenè Jaſ. in l. *Plane*, §. *Si duobus*, *ff. eod.* Tum quia, hæredes ſunt tantummodò ſubſtituti ſub conditione commutationis Apoſtolicæ; & ſic neceſſe eſt dare alium legatarium, cui ademptio, & ſubſtitutio facta fuerit. Aut igitur legatum directè factum fuit fratribus, aut Eccleſiæ ipſorum, aut capellæ teſtatoris: non enim alii ſunt nominati in teſtamento. Si fratribus, habemus intentum quia notoria eſt illorum incapacitas, ut abundè oſtenſum eſt ſuprà in prima quæſt. Neque aliud à nobis exigit S. Congregatio, quàm ut oſtendamus hoc legatum fuiſſe Fratribus relictum. Sin autem Eccleſiæ, ſuccedit doctrina Baldi communiter approbata in d. *Authen. Ingreſ-*
67 *ſi, n.* 55 *verſ. Iuxta hoc quæro.* Quod relictum Eccleſiæ FF. Minorum cenſetur relictum ipſismet Fratribus; quia Eccleſia hoc caſu ſumitur pro Collegio, non pro ædificiis, quæ ſunt quid materiale, & inſenſatum. Idem tenet Joan. de Lignano in d. Clem. *Exivi*, ubi dicit eum, qui Eccleſiæ FF. Minorum relinquit, habuiſſe conſiderationem ad Fratres, non ad Eccleſiæ parietes. Et eum refert, & ſequitur *ibi* Anchar. *n.* 7. Quòd ſi legatum ſit factum Capellæ teſtatoris, ſimiliter cenſetur factum Collegio Fratrum, ut dictum eſt in præcedenti fundamento.

68 Tertiò, quia teſtator dedit executoribus liberam facultatem quaſcumque conventiones ineundi cum Fratribus memorati Conventus Miſſis celebrandis. Ineptè autem juſſiſſet hujuſmodi conventiones fieri cum Fratribus, ſi legatum non fuiſſet illis relictum, ſed hæredibus cum onere celebrandi Miſſas per Presbyteros ſæculares: Nam, ut inquit Bald. in l. *Si permittente*, *n.* 2. *C. Ad Macedon.* ſemper conſenſus exquirendus eſt ab eo, penes quem reſidet jus principale.

69 Quartò religiones, & ſignanter FF. Minores non conſueverunt permittere, ut in ſuis Eccleſiis erigantur Capellæ perpetuò officiandæ à Sacerdotibus ſæcularibus, ut eſt notorium, & patet ex atteſtationibus ſubſcriptis à ſingulis Procuratoribus Ordinum mendicantium, quæ fuerunt S. Congregationi exhibitæ. Neque ad id cogi poſſunt inviti ex Conſtitutione Leonis X. in Concilio Lateranenſi edita, quæ refertur in compendio Privilegiorum Mendicantium in ver. *Miſſa, nu.* 8. quia ad hunc caſum non pertinet. Nec de jure communi, ut probatur in c. *Dudum*, 18. *q.* 2. & ex facto reſpondit Calderin. *conſ.* 28. incipien. *Vtrum in Eccleſia Regulari, in tit. de Regular.* imò licet eis reſiſtere, ne intra eorum clauſtra exteri Sacerdotes in Divinis miniſtrent, ut tenet Angel. *conſ.* 224. *n.* 3. *verſ. Si autem.* Ergo non cenſetur teſtator diſpoſuiſſe ut Miſſæ in ſua Capella à Presbyteris ſæcularibus ſint celebrandæ, quia non eſt credendus elegiſſe viam, qua judicium ſuum reddatur eluſorium l. 3. *ff. de milit. teſtam.* Mant. poſt alios *de conject. ultim. volunt. lib.* 3. *tit.* 2. *n.* 12.

70 Quintò, quia Executores juxta arbitrium ſibi planè collatum à teſtatore declararunt facto ipſo fructus prædicti legati etiam quotannis perſolvendos fratribus dicti Conventus ad hoc ut Miſſas celebrarent. A qua quidem declaratione non licet eis amodò reſilire, l. 1. §. *Stychum*, *ff. de legat.* 1. l. *Statu liberum*, §. 1. *ff. de legat.* 2. & l. *Apud Aufidium*, *ff. de oper. libert.* In quibus juribus apparet habentem ex ultima voluntate electionem, ubi ſemel elegerit, aut declaraverit voluntatem ſuam, amplius variare non poſſe; & hoc tenent ibi communiter gloſſæ, & Doctores, maximè Bart. ut teſtatur Abb. *conſ.* 11. *Tria ſunt*, *n.* 4. *verſ. Vento ad tertium dubium*, *lib.* 2. præſertim re non integra, & poſt jus Eccleſiæ acquiſitum ex applicatione Apoſtolica. c. *Publicato*, & cap. *Cùm inter*, *de elect.* & cap. *Si compromiſſarium*, *eod. tit. lib.* 6. cum aliis adductis per Abbat. *loco citato.*

71 Sextò, Fratres ejuſdem Conventus multò ante erectionem beneficii ſolemniter renunciarunt omnibus legatis annuis, & nominatim huic particulari legato, de quo agitur. Quod ſimiliter oſtendit idem legatum fuiſſe illis relictum, cùm repudiare quis non poſſit quod habere non poteſt, ut dicit text. in l. *Qui poteſt*, §. *Quod quis*, *ff. de regul. jur.* gloſſ. 2. in cap. 3. *de decim.* Ratio eſt, quia repudiatio eſt quædam privatio, quæ præſupponit habitum. Dec. *in d.* §. *Quod quis*, *n.* 1.

Ultimò ceſſat omnis difficultas ex obſervantia ſubſecuta ad l. *Si de interpretatione*, *ff. de legib.* & c. *Cùm dilectus*, *de conſuetud.* quia ab anno 1615 uſque ad annum 1629. quo beneficium fuit erectum, & ſic etiam poſt renunciationem, ut ſuprà factam, fratres ipſi ſemper exegerunt fructus dicti legati, hæredibus, & executoribus conſentienti-
72 bus. Conſuetudo autem interpretativa non oportet ut ſit præſcripta. Put. *deciſ.* 283. *lib.* 1. ſed ſufficiunt decem anni. Bart. in l. *Labeo*, *n.* 6. *ff. de ſuppellect. legat.*

73 Non obſtat quod Angel. d. *conſ.* 224. incip. *Caſus eſt*, Jacobus de Ubercellis, ex facto conſuluerit relictum poſſeſſionum immobilium pro dote unius Altaris conſtruendi in Eccleſia FF. Eremitarum non cenſeri factum Fratribus, neque Eccleſiæ FF. Eremitarum; quia cùm de jure Fratres prædicti tanquam mendicantes ſint incapaces ſimilium bonorum, ut c. *unico*, *in fin. de relig. domib. lib.* 6. & cap. *Religioſus*, *de teſtam. eod. lib.* teſtator non cenſetur de eis cogitaſſe, ne videatur elegiſſe viam ad impugnandum judicium ſuum, ſed cenſetur cogitaſſe de Presbyteris ſæcularibus, qui capaces ſunt, & de aſſenſu Fratrum poſſunt altari deſervire. Ideoque relictum intelligitur factum Deo immortali repræſentando per Presbyteros, & Clericos ſæculares inibi deſervientes, ut l. *Si nondum*, *C. de furt.* l. 4. *in princ. ff. ad leg. Iul. pecul.* & l. *Statua*, *in gloſſ. ff. de uſufruct.* Ac proinde Capitulum, & Conventum Eremitarum inſtruere poſſe miniſtros, & ſervientes dicto altari, non ex ſeipſis propter incapacitatem, ſed ex Clero ſæculari, qui temporalium ſunt capaces. Id inquam non obſtat. Tum quia contrarium ſolidioribus fundamentis tenuerunt Joan. de Lignano, Bald. & Anchar. ſuprà citati, *n.* 65. & 67. Nec conſtituen-
74 da eſt differentia an legatum fuerit factum Eccleſiæ, vel Capellæ, arg. c. 1. & 213. *diſt.* cap. *Cognovimus*, 12. *quæſt.* 2. c. *Si quis Epiſcopus*, 2. *q.* 7. l. *An pars*, *ff. Pro delict.* & l. *Qua de tota*, *ff. de rei vendicat.* Utroque enim caſu legatum poſſet dici relictum Deo immortali per miniſtros repræſentando, & de Eccleſia, ſeu templo loquitur textus, quem Angel. allegat in d. l. *Si nondum*, *C. de furt.* Et nihilominus relictum Eccleſiæ cenſetur relictum Fratribus, & ipſemet Angel. fatetur: Ergo & relictū capellæ. Tum quia illa ratione teſtator videatur elegiſſe viam ad impugnandū ſuum judicium, hoc

caſu in oppoſitum retorquetur, cùm fratres Mendicantes non admittant ut eorum Eccleſiis, & capellis perpetuò deſerviatur à Sacerdotibus ſæcularibus, ut dictum eſt ſuprà *n.* 69. Tum denique quia in hoc ſpeciali caſu teſtator non diſpoſuit præciſe, ut inſtitueretur capellania in Eccleſia FF. Minorum, ſed tribuit liberam facultatem executoribus præſcribendi modum celebrationis Miſſarum, ſive per viam capellaniæ, ſive aliter, prout concordarent cum Fratribus: Executores autem non elegerunt viam capellaniæ, ſed convenerunt ut Fratres ipſi annuos reditus perciperent, & Miſſas celebrarent, quemadmodum reipſa obſervarunt uſq; ad erectionem beneficii. Cui quidem obſervantiæ potiſſimum innixa S. Congregatio exiſtimavit hoc legatum ipſismet Fratribus fuiſſe relictum. Unde ex facto ipſo ſatis ſuperque liquet Angeli reſponſum ad hunc caſum non pertinere.

DE TESTAMENTIS.

Cap. Cùm eſſes.

SVMMARIVM.

1 *Teſtamentum quod Parochianus facit coram Presbytero ſuo, & duobus teſtibus, valet, nec tenet conſuetudo contraria.*
2 *Teſtamentum etiam ad non pias cauſas conditum coram Parocho, & duobus teſtibus valet nedum in foro canonico, ſed etiam in foro civili, contraria conſuetudine non obſtante, & n.* 40.
3 *Teſtamentum ſive in ſcriptis, ſive nuncupativum de jure civili requirit ſeptem teſtes, & n.* 159.
4 *Et hic numerus non tantum eſt de forma probatoria, ſed etiam de forma ſubſtantiali.*
Etſi unus deficiat, teſtamentum corruit, n. 37.
5 *Codicilli non veniunt appellatione teſtamenti, niſi largè, & impropriè.*
6 *In teſtamento ruri condito ſufficiunt quinq; teſtes,*
7 *Sive fiat in ſcriptis, ſive per nuncupationem,*
8 *Teſtamentum tempore peſtis an fieri poſſit cum quinque teſtibus, remiſſivè.*
Teſtamentum ſolemne requirit teſtium ſubſcriptionē.
10 *Nuncupativum, ſecus.*
11 *Papa poteſt abrogare leges Imperatoris foventes peccatum.*
12 *Papæ ratione peccati omnis anima ſubjecta eſt, & n.* 49. *&* 133. *& ſeqq.*
13 *Papa ubi peccatum non imminet, non poteſt infringere leges humanas quoad forum civile in locis ubi juriſdictionem temporalem non habet.*
14 *Sed in ſuo foro poteſt tollere legem civilem etiam in locis Imperio ſubjectis.*
15 *Teſtamentum de jure canonico non requirit, ut teſtes ſint rogati.*
Contrarium, n. 17. *& ſeqq. uſq; ad n.* 23.
Et quid in teſtamento ad pias cauſas, n. 23.
16 *Dictio, coram, id eſt præſentibus, & intelligentibus, & n.* 20.
18 *Inter jus civile, & canonicum diſcrepantia non eſt inducenda, ubi jus civile non reperitur expreſſè immutatum per jus canonicum: & lex civilis ſervari debet etiam in foro Eccleſiæ.*
19 *Teſtes in teſtamento tam in ſcriptis, quàm nuncupativo debent eſſe rogati.*
20 *Parochus non ſufficit ut matrimonio interſit, niſi etiam ſit adhibitus à contrahentibus.*
21 *Adhibitus idem importat quod rogatus.*
22 *Teſtes in actibus humanis regulariter non requiruntur, ut ſint rogati.*
24 *Teſtamentum de jure canonico coram duobus, vel tribus teſtibus non valet, niſi etiam adhibeatur proprius Parochus teſtatoris.*
25 *Fides magis adhibetur indigenis ignotis, quàm extraneis notis.*
26 *Parochus dicitur pater ſpiritualis omnium ſuorum Parochianorum.*
27 *Nec eſt veriſimile, ut conſentiat falſitati, & nu.* 44 *&* 57.
28 *Parochus in teſtamento æquipollet quinq; teſtibus.*
29 *Contrarium.*
30 *Teſtes duo idonei præferuntur unico quantæcunque ſit dignitatis, & n.* 59.
31 *Parochus eſt teſtis authorizabilis, de quo Canones multum confidunt, & n.* 44.
32 *Teſtes duo in teſtamento adhibendi de jure canonico debent eſſe idonei, id eſt in aliquo non ſuſpecti.*
33 *Teſtes idonei in teſtamento de jure civili dicuntur maſculi, puberes, & liberi.*
34 *Mulier, & ſervus an de jure canonico poſſint eſſe teſtes in teſtamento.*
35 *Quid in teſtamento ad pias cauſas.*
36 *Et quid in teſtamento ad non pias cauſas.*
38 *Lectura prima quod hoc cap. locum habeat ſolummodo in teſtam. ad pias cauſas ſicut cap. ſequens.*
39 *Refellitur.*
40 *Lectura ſecunda quod hoc cap. procedat in teſtamentis ad non pias cauſas, tam in terris Eccleſiæ, quàm Imperii, & in utroq; foro.*
41 *Approbatur, & n.* 113. *uſq; ad n.* 157.
42 *Veritas Deus eſt, & in omnibus prævalet, & n.* 47.
43 *Subtilitas quæ veritatem lædit, per judicem non eſt recipienda.*
45 *Papæ authoritas ubi agitur de materia peccati non circumſcribitur limitibus alicuius territorii, & n.* 49. *&* 133 *& ſeqq.*
46 *Lectura tertia, quod hoc cap. ſervari debeat in terris Eccleſiæ in utroque foro, in terris autem Imperii ſervetur jus civile.*
Refellitur, n. 49.
47 *Veritas prævalet ſolēnitati, & n.* 141. *verſ. Ac demū,*
48 *Legiſtæ militant in foro Iuſtiniani ſecundùm leges, & Canoniſtæ in foro B. Petri.*
49 *Lex humana contradicens Divinæ non eſt ſervanda, ſed lex Divina ſervari debet etiam in foro civili, & n.* 115. 121. *&* 133. *& ſeqq.*
50 *Lectura quarta quod hoc cap. ſit ſervandum in foro Eccleſiæ, lex autem civilis in foro ſæculari.*
51 *Refellitur.*
52 *Lectura quinta quod per hoc cap. valeat teſtamentum ad non pias cauſas conditum coram duobus teſtibus, etiam ſine parocho.*
Refellitur, n. 55.
53 *Leges civiles requirentes numerum ſeptem, vel octo teſtium per hoc cap. non corriguntur, ſed declarantur irrationabiles, & n.* 141.
54 *Teſtamentum, de quo certitudinaliter conſtat per duos teſtes omni exceptione maiores, mandari debet executioni, ſaltem per viam denunciationis Evangelicæ ad peccatum vitandum.*
Contrarium, n. 59. 60. *&* 62.
56 *Teſtes duo quando ſufficiant, & quando tres requirantur, & quales eſſe debeant, ad Eccleſiam pertinet determinare, neque hoc legi Divinæ adverſatur, & n.* 146.

57 Parochus, & duo teſtes idonei in teſtamento adhibiti excludunt omnem falſitatis ſuſpicionem.

58 Teſtamentum ad non pias cauſas coram tribus teſtibus ſine Presbytero parochiali non valet.

59 Valet tamen ſi quatuor teſtes ſint adhibiti.

60 Veritas debet eſſe condita ſale ſacrarum Conſtitutionum, nec eſt peccatum illas ſequi nuda veritate relicta, & n.102.

Contrarium, n. 137. & 141.

61 Veritas legum adminicula deſiderat.

63 Lectura ſexta quod hoc cap. loquatur tantùm de teſtamentis, quæ fiunt in mortis articulo.

Refellitur, num. 68.

64 Teſtamentum militare non ſolùm requirit militiã, ſed etiam ut miles ſit in conflictu belli, & n. 70.

65 Intellectus C. Habeat, C. de Sacroſ. Eccleſ.

66 Teſtamentum ad pias cauſas conditum in mortis articulo coram duobus teſtibus non valet, ſi teſtator reconvaleſcat, & n. ſeq.

Contrarium, n. 71.

Decedens verbum quid importet, n. 66. & n. 71.

67 Donatio cauſa mortis facta revocatur ſequuta reconvaleſcentia.

69 Mortis cogitatione mens turbata alienatur.

71 Teſtamentum quovis tempore fiat, dicitur factum tempore mortis.

72 Lectura ſeptima quod hoc cap. & cap. ſeq. non loquantur in teſtamentis, ſed in legatis & fideicommiſſis.

73 Refellitur.

74 Inſtitutio hæredis eſt caput, & fundamentum totius teſtamenti.

75 Lectura octava quod teſtamentum conditum ſecundùm formam hujus cap. valeat in foro animæ tantùm.

76 Refellitur.

77 Teſtamentum cœci ad non pias cauſas conditum coram Parocho & duobus teſtibus an valeat, latiſſimè in utramque partem diſcutitur, à n. 87. uſq; ad n. 157.

Referuntur fundamenta opinionis negativæ, à n. 87. uſque ad n. 113.

Item fundamenta opinionis affirmativæ à d. n. 113 uſq; ad num. 141.

Solvuntur objecta à d. n. 141. uſq; ad n. 157.

78 Cœcus de jure civili quam formam ſervare debeat in ſuo teſtamento.

79 Quamvis teſtamentum cœci ſignetur à teſtibus, non eſt nuncupativum.

80 Non requirit, ut ſigilla teſtium apponantur in chordulis, ſicut requirit teſtamentum in ſcriptis.

81 Et an inſtitutio hæredis fieri debeat ante legata.

82 Cœci teſtamentum non ſervata forma l. Hac conſultiſſima, C. qui teſtam. fac. poſſ. de jure civili non valet, & n. 96.

83 Et quid in codicillis.

84 Et quid in donatione cauſa mortis.

85 Donatio cauſa mortis non eſt mera ultima voluntas, & prout in eſſe deducitur, æquiparatur contractui.

86 Cœcus poteſt contrahere, & donare inter vivos ſicut quilibet alius.

88 Lex generalis poſterior non tollit legem ſpecialiter loquentem, ſed potius diſtinguitur, & limitatur per legem antiquam, & n. 110.

Declaratur, n. 141.

89 Cœcus non poteſt teſtari inter liberos niſi ſervata forma, l. Hac conſultiſſima, C. qui teſtam. fac. poſ.

Contrarium, n. 154.

90 Species derogat generi.

91 Lex generalis non corrigit legem præcedentem habentem ſpecialem rationem.

Declaratur, n. 141. & ſeqq.

92 Lex generalis nunquam corrigit legem, quando invicem compatiuntur.

93 Lex civilis non contraria canoni ſervari debet etiam in foro Eccleſiæ.

94 Teſtandi facultas generaliter conceſſa non comprehendit perſonas alioqui inhabiles.

Declaratur, n. 142.

95 Pupillus etiam pubertati proximus, nec ad pias cauſas teſtari poteſt.

96 Cœcus de jure communi eſt inhabilis ad teſtandum, niſi ſervata forma l. Hac conſultiſſima, C. qui teſtam. fac. poſſ.

97 Solemnitati legali non detrahitur, niſi quatenus invenitur expreſſum.

98 Ius civile contradicens juri Canonico in his, quæ merè ſpiritualia non ſunt, aut à ſpiritualibus non dependent, obſervandum eſt in terris Imperii, & jus Canonicum in terris Eccleſiæ.

99 Nec Papa poteſt tollere leges civiles quantum ad eos, qui non ſunt de ſua temporali juriſdictione.

100 Teſtium ſolemnitas in teſtamento introducta eſt propter ſuſpicionem falſitatum.

101 Hæredes ab inteſtato, qui non credunt duobus, vel tribus teſtibus fidem adſtruentibus teſtamento ad non pias cauſas, non cenſentur habere conſcientiam læſam.

Contrarium, num. 133.

102 Conſcientia regulari debet ex his, quæ à jure ſunt diſpoſita.

103 Filius natus ex uxore præſumitur eſſe filius mariti.

104 Et fatuus reputatur ſi credat matri aſſerenti eum ex adulterio genitum.

Contrarium, n. 142. verſ. Nec applicatur ſimile

105 Lex civilis extra materiam peccati ſervari debet in foro civili, licèt contradicat Canoni.

106 Lex civilis poteſt jus divinũ, & naturale diſtinguere, & adjuvare, illique addere, vel detrahere.

Contrarium, n. 143.

107 Papa poteſt immutare authoritatem illam, in ore duorum, vel trium, &c. addendo, vel minuendo.

Sed contra, n. 121. & n. 143.

108 Lex Divina in ore duorum, vel trium ſtet omne verbum, non refertur ad majorem numerum, ſed ad minorem. Imò refertur etiam ad majorem, n. 144. & ſeqq.

109 Alienum eſſe à lege divina quid importet, & n. 150

110 Cœci teſtamentum etiam ad pias cauſas conditum non ſervata forma, l. Hac conſultiſſima, C. qui teſtam. facer. poſſ. non valet.

Contrarium, n. 152.

111 Filiorum favor maior eſt, quàm pia cauſa.

Declaratur, n. 155. & 156.

Filium exhæredare volens, & Eccleſiam inſtituere, quærat alium, qui ſuſcipiat, quàm Auguſtinum, d. n. 111. & 166.

112 Inter ſpecies illa derogat alteri, quæ ſpecialior eſt, ſicut individua derogant ſpeciei.

114 Leges civiles requirentes in teſtamentis numerum ſeptem teſtium ſunt contra jus divinũ, & n. 166.

Item ſunt contra jus naturale, n. 118. & 127.

Item contra inſtituta SS. Patrum, n. 122.

Item contra generalem Eccleſiæ conſuetudinem, n. 123.

Item

Item fovent peccatum, n. 124. uſque ad num. 141. & num. 166.

115 Leges civiles repugnantes legi divinæ ſunt penitus excludendæ, & n. 121.

116 Imperator eſt Vicarius Dei, & ideo non poteſt venire contra factum Domini.

117 Legibus Imperatorum, quæ contra Dei veritatem feruntur, qui obtemperare non vult, grande acquirit præmium.

118 Præceptum divinæ legis in ore duorum, vel trium, &c. non eſt judiciale, ſed morale.

119 Præcepta omnia legis Evangelicæ ſunt juris naturalis præter præcepta de Sacramentis, & de fide.

120 Præcepta moralia per legem humanam alterari non poſſunt.

123 Conſuetudo Eccleſiæ generalis ita obligat, ſicut præceptum, & n. 129. & 130.

124 Teſtamentum impugnans ob defectum ſolemnitatis in numero ſeptem teſtium peccat mortaliter, & poteſt excommunicari, & nn. ſeqq. uſque ad n. 141

125 Præcepti Divini tranſgreſſio ſemper eſt mortalis.

126 Peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam.

127 Præcepta omnia moralia, ſunt de lege naturali.

128 Legi naturæ quicquid contrariatur, peccatum eſt.

129 Conſuetudinis eccleſiæ tranſgreſſio inducit culpam lethalem, ſicut tranſgreſſio præcepti, & n. 130.

131 Leges civiles irritantes teſtamenta cum pauciori numero, quàm ſeptem, vel octo teſtium, tanquam peccati nutritivæ non ſunt ſervandæ.

132 Lex eſt ſanctio ſancta jubens honeſta, probibens contraria.

133 Lex canonica ubi agitur de peccato vitando ſervari debet, etiam in terris Imperii, & in omni foro.

134 Apoſtoli dicta prævalent dictis Imperatorum.

135 Teſtamentum coram duobus, vel tribus teſtibus ſecundum Apoſtolum impugnari non poteſt ex defectu ſolemnitatis.

136 Canones prævalent legibus in his, in quorum obſervatione emergunt peccata.

137 Hæredes ab inteſtato contra conſcientiam occupant bona defuncti, qui coram quatuor, vel quinque teſtibus extraneum hæredem inſtituit.

138 Princeps quamvis ex juſta cauſa poſſit ſtatuere contra jus gentium, tamen ubi ceſſat illa cauſa, conſtitutio ſervanda non eſt.

139 Iuris civilis authoritas non poteſt aliquem à peccato excuſare.

140 Iudices ſæculares cogi poſſunt ad obſervantiam hujus cap.

144 Intellectus cap. Præſul. 2. q. 4.

Teſtes ſeptuaginta duo requiruntur ad damnandum Cardinalem Epiſcopum, ibidem.

145 Declaratur.

146 Teſtium defectui ſupplet numerus.

147 Teſtes duo, vel tres, ſi habent qualitates requiſitas de jure canonico, ſufficiunt in omni materia, quantumvis gravi, & n. 148.

149 Intellectus cap. Licet univerſis. de teſtibus.

151 Peccatum non eſt quod eſt præter legem divinam.

152 Cæcus ita demum teſtari poteſt ad pias cauſas non ſervata forma legis civilis, ſi relinquat piis, & venerabilibus locis; ſecus ſi privatis perſonis pauperibus.

153 Contrarium.

155 Religio divina eſt carior filiis.

Teſtamento ad pias cauſas magis favetur, quàm teſtamento inter liberos, ibidem.

156 Fallit quoad legitimam filiis debitam.

Teſtamentum, in quo Eccleſia inſtituitur, & filius exhæredatur, eſt contra officium pietatis, ibid.

157 Teſtamentum Romæ conditum ad non pias cauſas coram Parocho, & duobus teſtibus, an valeat ſtante ſtatuto urbis, quod præcipit ſervari jus civile, & eo deficiente jus canonicum, & num. ſeqq. uſque in fin.

Statutum urbis diſponens inter cives Romanos, & diſtrictuales ſervandum eſſe jus civile, declaratur, num. 164. & n. 166.

158 Rotæ deciſio in Romana Bonorum de Stocchis refertur.

Refellitur, n. 163. & ſeqq. uſque in fin.

160 Statutum loci attenditur quoad ſolemnitatem teſtamenti.

161 Statutum Ravennæ quod ſervetur jus civile quando contradicit juri canonico valet etiam ſine confirmatione Apoſtolica, & n. ſeq.

162 Populi Eccleſiæ Romanæ in temporalibus ſubjecti poſſunt ſtatuta condere contra jus Canonicum.

164 Statutum urbis de ſervando jus civile non extenditur ad leges requirentes numerum ſeptem teſtium in teſtamentis tanquam foventes peccatum rebellantes juri divino, ſtatutis Patrum, & generali Eccleſiæ conſuetudini, & n. ſeqq. uſque in fin.

Item non extenditur ad leges per jus Canonicum abrogatas, n. 166.

Non obſtante confirmatione Apoſtolica, n. 178.

165 Papa uſque ad animam, & ſanguinem jus divinum ſervare debet.

167 Ius civile correctum non dicitur amplius jus civile.

168 Pœnæ à jure civili latæ contra ſecundò nubentes infra annum luctus per jus canonicum hodie ſunt ſublatæ.

169 Nec habent locum inter perſonas ſubjectas ſtatuto Vrbis.

170 Leges multæ referuntur, quæ tanquam foventes peccatum ſunt ſublatæ per jus Canonicum, & n. ſeqq.

Ordinandi ad Sacerdotium jure civili debent aliquid offerre ordinanti, & notario, ſed jure canonico eſt ſimoniacum, ibidem.

171 Pro jure indicando licitum eſt jure civili pecuniam accipere: jure canonico ſecus.

172 Iurare per creaturas jure canonico non eſt permiſſum: jure civili ſecus.

173 Pupillus jure civili non tenetur ſervare juramentum: jure canonico ſecus ſi ſit doli capax.

174 Contrahentes jure civili licitè ſe invicem decipiunt: ſecus jure canonico.

175 Bona fides non requiritur jure civili in præſcriptione: jure canonico ſecus.

176 Filius familias jure civili non obligatur voto: jure canonico ſecus.

177 Patri ſecundum leges licet occidere adulterum cum filia deprehenſum, dummodo & filiam occidat: ſed non ſecundum Canones.

179 Statutum ut in teſtamentis ſervetur jus civile quoad numerum ſeptem teſtium; non valet, & num. ſeqq.

180 Princeps etiam Papa ſi condit leges contra ea, quæ dicit Dominus, non dicitur condere leges, ſed potiùs convincitur errare.

181 Papa non poteſt ſtatuere contra ſtatum univerſalem Eccleſiæ.

182 Licet receperit à Deo poteſtatem, & dignitatem Pontificatus, non tamen poteſtatem peccandi.

183 *Statuta, & conſuetudines locales requirentes numerum ſeptem teſtium in teſtamento rebellant Iuri Divino.*

1 CUM ESSES. Legitur octo modis, ut dicam infra in apparatu *n.* 37. Communiter tamen ſic ſummatur. Valet teſtamentum, quod Parochianus facit coram Presbytero ſuo, & duobus teſtibus, nec tenet conſuetudo contraria. Jo Andr. Butr. Cardin. Anchar. Imol. Abb. &
2 Jo. de Anan. Secundùm lecturam, quæ magis placet Canoniſtis. & videtur verior, hoc intendit. Teſtamentum etiam ad non pias cauſas conditum coram Parocho, & duobus teſtibus valet nedum in foro Canonico, ſed etiam in foro civili, contraria conſuetudine non obſtante. Communis diviſio. Secunda ibi, *quia verò.*

3 Nota primò ibi, *ſeptem, vel quinq; teſtium.* Jure civili inſpecto ad teſtamenti validitatem requiri numerum ſeptem teſtium. Hoc enim generale eſt tam in teſtamento in ſcriptis, l. *Hac conſultiſſima, C. de Teſtamen.* quàm in teſtamento nuncupativo, l. *In teſtamentis, C. eod.* l. *fin.* juncta gloſſ. *in verb.*
4 *Oſtenditur, C. de fideicomm.* Et hic numerus non tantùm eſt de forma probatoria, ſed etiam de forma ſubſtantiali, ut firmat Bart. in l. *Nemo poteſt, in prima oppoſit. ff. de leg. primo,* & eſt communis opinio, ut ibi atteſtatur Ripa ſub *n.* 2. & Covarr. *in repetit. hujus cap. n.* 8. Additur autem in textu illud verbum *quinque*, propter codicillos, ut l. *fin.* §. *ult.* C.
5 *de codicill.* ſecundùm Abb. *hic in* 1. *notab.* Sed hoc non videtur verum, quia numerus ſeptem, vel quinque teſtium hic refertur tantùm ad teſtamenta, quorum appellatione non veniunt codicilli, ut l. *Si idem, C. eod.* niſi forſitan largè, & impropriè ut notat gloſſ. *final.* in cap. 2. §. *fin. de uſur.*
6 *lib.* 6. Unde dicendum videtur, verb. *Quinq;* fuiſſe hic appoſitum propter teſtamentum, quod fit ruri, in quo teſtes quinque ſufficiunt ad præſcriptum, l. *fin, C. de teſtam.* Hoſt *hic n.* 3. Cardin. *in* 2.
7 *notab.* Sive ruſticus teſtetur in ſcriptis, ſive per nuncupationem, & ita communiter tenetur, ut ait Alex. in d. l. *fin. ſub n.* 8. in gloſſ. *in ver. Scriptura,* & Jaſ. *ſub num.* 2. *verſ. Extende:* & communiter
8 ita ſervatur, ut dicit Bart. *ibid. n.* 1. An autem hoc vendicet ſibi locum etiam in teſtamento quod fit tempore peſtis eſt ardua quæſtio; Tu vide Auctores pro, & contra de communi atteſtantes apud Julium Clar. *in* §. *Teſtamentum, qu.* 56. *verſ. Et hæc quidem concluſio.* Et quod notat Bart. in l. 1. *ad fin. verſ. Et ideo propter talia, ff. de bonor. poſſeſſ. ex teſt. milit.*

9 Secundò nota ibi, *ſubſcriptione:* eodem jure civili inſpecto teſtamentum eſſe à teſtibus ſubſcribendum, ut hic patet. Quod verum eſt in ſolemni teſtamento, ut d. l. *Hac conſultiſſima, C. de teſtam.* Nec non in teſtamento cœci, ut l. *Hac conſultiſſima, C. Qui teſt. facer. poſſ.* & latiùs dicam infrà,
10 *n.* 79. *ad fin.* Secùs autem in teſtamento nuncupativo, ut notat gloſſ. in dicta l. *fin. in verb. Oſtenditur, C. de fideicommiſſ.* Hoſt. *hic n,* 2. *in ver. Subſcriptione,* Anchar. & Abb. *in* 2. *notab.*

11 Tertiò nota ibi, *ſecundùm quod leges humanæ decernunt.* Summum Pontificem poſſe abrogare leges Imperatoris foventes peccatum, ut *hic,* & in cap. *fin. de præſcript.* & in c. *Cùm contingat, de jurejurand.* & in c. *Licet, eodem tit. lib.* 6. Abb. *hic n.* 4
12 Nam omnis anima ratione peccati Apoſtolico ſubjecta eſt, cap. *Novit, ſuprà de judic.* cap. *Si Imperator, 96. diſt.* Gloſſ. *Magna,* & DD, in cap. *fin. de præſcript.* & fuſius dicetur *infrà num.* 49. & 133. &
13 *ſeqq.* In aliis verò caſibus ubi peccatum non imminet, Papa non poteſt infringere leges humanas quoad forum civile in locis ubi juriſdictionem temporalem non habet, cùm poteſtates diſtinctæ ſint, cap. *Cùm ad verum, 96. diſt.* cap. *Quoniam,* ubi plena gloſſ. *in ver. Diſcrevit, 10. diſtinct.* cap. *Cauſa, qui filij ſint legitimi,* & notat gloſſ. in cap. *Poſſeſſor, de*
14 *reg. jur. lib.* 6. Abb. *hic num.* 5. Sed in ſuo foro poteſt tollere legem civilem, etiam in locis Imperio ſubjectis, ut dicit præcitat. gloſſ. in cap. *Poſſeſſor,* & ſcripſi plenius in cap. *Antigonus, num.* 28. *ſuprà de pact.*

15 Quartò nota ibi, *Coram,* ſecundùm Petrum de Anchar. *hic n.* 6. Ad validitatem teſtamenti de jure Canonico non requiri, ut teſtes ſint rogati:
16 nam dictio *Coram,* exponitur, id eſt eis præſentibus, & intelligentibus: non ergo dormientibus, pupillis, vel furioſis, ut l. *Diem proferre,* §. *Coram, ff. de arbitr.* & l. *Coram, ff. de verb. ſignificat.* & hoc tenet Bart. in l. *Habeat, n.* 76. *C. de Sacroſancta Eccleſ.* alle-
17 gat text. in cap. *ſeq. circa fin.* Sed certè ibi potiùs innuitur oppoſitum, quia dicitur, duobus teſtibus requiſitis: nam verbum, *requiſitis,* videtur idem importare, quod *rogatis,* ut mox dicetur.

18 Prætereà ubicumque non reperitur aliqua diſpoſitio juris civilis expreſsè immutata à jure Canonico, non debemus inducere diſcrepantiam inter jus Canonicum, & jus civile; imò lex civilis ſervari debet etiam in foro Eccleſiæ, ut cap. 1. & *ibi* Abbas Antiq. *n.* 2. Jo. Andr. *n.* 5. & alii communiter *infrà de nov. oper. nunciat.* Anchar. in cap. *Canonum ſtatuta, in* 1. *qu. num.* 44. *ſuprà de Conſtitut.*
19 Sed diſpoſitio juris civilis requirens, ut teſtes ſint rogati tam in teſtamento in ſcriptis, ut l. *Hac conſultiſſima, C. de teſtam.* quàm in teſtamento nuncupativo, ut §. *fin. inſtit. de teſtam.* nullibi reperitur expreſsè correcta per jus Canonicum, quin potius videtur approbata in cap. *ſeq. in fin,* ergo ſervari debet in utroque foro; & per hanc rationem ita tenet Collect. *hic n.* 2. dicens ſe credere teſtamentum non valere, niſi ſint rogati, nec præſumi rogatos niſi probetur, ut l. *Hac conſultiſſima, C. de*
20 *teſtam.* & hæc eſt communis opinio. Nec refragatur dictio, *coram,* quæ exponitur, id eſt, *præſentibus;* quoniam per hoc non excluditur, quin teſtes debeant etiam eſſe rogati: ideoque cùm Concilium Tridentinum in *cap.* 1. *ſeſſ.* 24. *de reformat. matr.* ad validitatem matrimonii requirat, ut celebretur præſente Parocho, & duobus teſtibus: Sac. Congregatio ejuſdem Concilii Interpres declaravit non ſufficere, ut Parochus matrimonio interſit, niſi etiam à contrahentibus ſit adhibitus, ut dixi in cap. *Quod nobis, n.* 54. *verſ. Cave tamen, infrà de clandeſtin. deſponſatione.* Ver-
21 bum autem *adhibitus,* idem importat quod, *rogatus,* ut notat gloſſ. *in* §. *fin. in ver. Adhibitis. inſtit. de teſtam.* Bald. in l. *Nullum, verſ. Nota gloſſ. ff. de divort.* Unde etiam in teſtamento videtur requiri, ut non modò teſtes, ſed etiam Parochus ſit adhibi-
22 tus. Et quamvis regulariter in aliis actibus humanis non requiratur hæc ſolemnitas, ut teſtes ſint rogati, ut l. *Ad fidem, ff. de teſtibus;* tamen ſecus eſt in teſtamento propter gravitatem materiæ, & maximum timorem fraudis, & falſitatis:

Quæ

Quæ ratio maximè viget in teſtamento quod fit juxta diſpoſitionem hujus cap. valde enim periculoſum eſſet, ut Parochus, vel teſtes, qui fortè convivii, vel confabulandi cauſa, vel aliud tractandi adeſſent, & audirent teſtamentum fieri, forſitan aliud mente revolventes, & ad illum actum non attendentes, fidem adſtruerent teſtamento. Quod conſiderat jus civile in l. *Hærede palam,* §. *In teſtamentis ff. eod. tit.* Et hoc puto verius in teſtamento, quod fit ad non pias cauſas, ad præ-
23 ſcriptum hujus Decretalis. Sed in teſtamento ad pias cauſas hæc ſolemnitas juris civilis non videtur neceſſaria, quia in talibus ceſſat ſuſpicio falſitatis, ut dicit gloſſ. 3. *hic,* & Anchar. *n.* 8. *verſ. Nam in talibus;* Ideoque in hujuſmodi teſtamento per jura canonica eſt inductum, ut non ſtetur ſolemnitatibus juris civilis, ſtetur autem juri Divino, vel naturali, ut in cap. *Proximo, infra eod.* & in hoc ſecundo caſu loquitur Bart. in d. l. *Habeat, n.* 75. & 76. *C. de ſacroſanct. Eccleſ.* cum quo reſidet Anchar. *hic n.* 6. licèt Bart. in ea fuerit opinione, ut tex. noſter loquatur de teſtamento ad pias cauſas, de quo plenè dicitur infrà in examinatione materiæ.

24 Quintò nota ibi, *Presbytero ſuo,* de jure Canonico non valere teſtamentum conditum coram duobus, vel tribus teſtibus, niſi etiam fuerit adhibita præſentia Presbyteri Parochialis præfati: hic eſt caſus ſecundùm omnes in ſummario tex. Et pondera illud pronomen, *ſuo,* quia non ſufficit præſentia cujuslibet Presbyteri, etiam curam animarum habentis, ſed requiritur ut ſit proprius, & ordinarius Parochus teſtatoris; nec ſufficit alienus, ut hic per Imol. *n.* 12. *verſ. Et per hanc etiam rationem,* & Abb. *n.* 6. & 17. & de Presbytero teſtatoris loquitur Angel. *in conſ.* 233. *Punctus eſt, n.* 5 *verſ. Differentia autem,* & Pariſius *conſ.* 51. *Teſtamen-*
25 *tum, n.* 1. *lib.* 3. Et poteſt eſſe ratio, quia fides magis adhibetur indigenis ignotis, quàm extraneis notis, ut in *Authen. de teſtam.* §. *Si verò ignoti, col.* 9. & c. *Poſtquam, ſuprà de elect.* & eſt ſimile quod legitur, & notatur in c. *Quanquam,* in gloſſ. *in verb.*
26 *Parochia, de uſur. lib.* 6. Item proprius Sacerdos parochialis dicitur pater ſpiritualis omnium ſuorum parochianorum, cùm illos recipiat ad pœni-
27 tentiam, ut in cap. *Omnes, 30. q.* 1. Non ergo eſt veriſimile, ut talis conſentiat falſitati, arg. l. *Non eſt veriſimile, ff. Quod met. cauſ.* ſecundùm Hoſt. *hic n.* 6. *in ver. Idoneu,* Calder. *conſ.* 337. *aliàs* 8. *circa finem*
28 *de teſtam.* Imò ex hac littera deducunt quidam teſtimonium Presbyteri parochialis æquipollere quinque teſtibus. In teſtamento enim ſeptem teſtes requiruntur, ut dictum eſt ſuprà *in* 1. *notab.* Sed hic ſtatuitur, ut ſufficiant duo cum Presbyte-
29 ro: ergo dicunt ipſi, Presbyter repræſentat quinque; ſed hos tanquam ſimplices redarguit hic Hoſt, *n.* 6. *in verſ. Coram Presbytero ſuo,* & Jo. Andr. *n.* 2. *in verſ. Presbytero,* & meritò, quia duo teſtes
30 idonei præferuntur unico quantæcunque dignitatis exiſtat, cap. *Cùm à nobis, de teſtib.* l. *Iurisjurandi,*
31 *C. eod. tit.* licèt proprius Sacerdos ſit teſtis authorizabilis, de quo Canones multum confidunt, ut ex ſententia S. Congregationis Concilii dixi in cap. *Quod nobis, n.* 54. *de clandeſtin. deſponſat.*

32 Sextò nota ibi, *perſonis idoneis,* duos teſtes de jure Canonico adhibendos in teſtamento debere eſſe idoneos, id eſt, in aliquo non ſuſpectos. Secundùm Hoſt. *hic num.* 7. & Joan. Andr. *num.* 3. Et
33 quidem de jure civili teſtes idonei dicuntur ſcilicet maſculi, non fœminæ, puberes, & liberi, ut l.
34 *Hac conſultiſſima, in princ. C. de teſtam.* Verùm ſecundum Canones, qui jure naturali à teſtimonio repelluntur abſque dubio non ſunt idonei, ut domeſtici, inimici, & conſimiles, l. *Etiam,* juncta gloſ. *unica, C. de teſtib.* ſed illi, qui de jure civili tantummodò repelluntur, ut ſervi, & fœminæ, utique de jure Canonico quod jus naturale imitatur, in teſtamento poterunt eſſe Teſtes, ſecundùm Petrum de Anchar. *hic num.* 6. & Joan. de Anan. *num,* 8. & de fœmina Angel. *conſ,* 233. *Punctus eſt, num.* 5. *verſ. Differentia autem,* & hanc dicit eſſe communem opinionem Pariſ. *conſ.* 51. *Teſtamentum conditum, num.* 16. *lib.* 3. & Crot. *de teſtibus, in* 1. *par.* 10. prout illum refert Covarr. in *relect. hujus cap. num.* 14.

35 Sed tu adverte, quia ſi agatur de teſtamento ad pias cauſas, prædicta opinio procedit abſque difficultate, ut per Bald. in l. 1. *num.* 9. *C. de Sacroſancta Eccleſ.* & ita communiter tenetur, ut dicunt Guliel. de Benedict. *in repet.* c. *Raynutius, in* 1. *par. fol.* 154. *num.* 63. *infra eod.* Roman. *in repet. Auth. ſimiliter in* 6. *ſpeciali piæ cauſæ circa ultimas voluntates, C. ad legem Falcidiam,* & alii apud Julium Clar.
36 in §. *Teſtamentum, q.* 6. *verſ. Tertiò infertur.* Sed in teſtamento ad non pias cauſas verius videtur mulierem de jure Canonico non poſſe teſtem adhiberi, tum quia hoc cap. quatenus temperat rigorem juris civilis, eſt ſtrictè intelligendum, arg. c. *Statutum, de elect. lib.* 6. nec a legibus eſt recedendum niſi quatenus contrarium in Canonibus reperitur expreſsè diſpoſitum, cap. 1. *Cùm materia, de novi oper. nunciat.* & c. *Si in adjutorium, 10. diſt.* & hic notant Collect. *num.* 2. Imol, *nu.* 2. & Abb. *num.* 6. *verſ. Item quatenus,* Feder, *de Sen. conſ.* 211. *ubi num....* refert in quadam additione, quæ tribuitur Innoc. in c. *ſeq.* fuiſſe diffinitum leges in his, & aliis eſſe obſervandas, niſi in caſibus per leges, vel Canones exceptis. Tum quia cùm hic requiratur, ut teſtes ſint idonei, hæc qualitas non videtur verificari in fœmina, quia eſt fragilis, & corruptibilis, ut dicit gloſſ. in l. *Qui Teſtamento,* §. *Mulier, in verb. Non poterit. ff. de teſtam.* Ideoque valde periculoſum eſſet de illius integritate confidere in actu tam præjudiciali, in quo ſæpè ſolent committi falſitates, & fraudes. Unde hanc opinionem amplectitur Collect. *hic num.* 2. Alex. *in conſ.* 70. *nu.* 13. *vol.* 2. quod eſt appendix ſive confirmatio, *conſ.* 84. *lib.* 2. ubi hoc idem tenet, & valde miratur de quodam conſulente, qui dixerat communem opinionem eſſe in contrarium. Hanc etiam ſequitur dicens veriorem, & magis communem Jul. Clar. alios referens in §. *Teſtamentum, q* 55. *verſ. Sed quid de jure Canonico.*

37 Abſolutis notabilibus venio ad apparatum, Decernitur hic, ut valeat teſtamentum conditum coram Parocho, & duobus teſtibus. Contra hoc oppono. Nam requiruntur ſeptem, ut l. *fin. C. de fideicomm.* ita ut ſi unus deficiat, teſtamentum corruat, ut l. *Si unus, C. de teſtamen.* Hoſt. *hic n.* 3. *in verbo Leges humanas,* & Cardin. *in* 2. *notab.* Timore hujus contrarii, gloſſa tertia ponit quatuor intellectus, ſeu lecturas indeciſas.

38 Prima lectura eſt quod hoc cap. *Sicut,* c. *ſequens* ſit intelligendum de teſtamentis ad pias cauſas, in quibus minor ſolemnitas requiritur, ſicut inter liberos, ut l. *Hac conſultiſſima,* §. *Ex imperfecto,* & *auth, Quod ſine, C. de teſtam.* l, *ult. C famil Erciſcund.*

Quare

Quare juxta hanc lecturam in teſtamentis condi-
tis ad non pias cauſas ſervabitur jus civile denu-
mero ſeptem teſtium etiam in foro Eccleſiæ.
Quia cùm jure Canonico in hujuſmodi teſtamen-
tis ad non pias cauſas nihil juri civili detractum
reperiatur: conſequens eſt in talibus jus civile
incorrectum manere, & ſervandum eſſe ubique
locorum, & in omni foro, ut per Fulgoſ. *conſ. 29. Punctus quæſtionis, n. 2.* & in hac lectura reſidet ipſa
gloſſa *tertia hic*, & in cap. *Sequente, in verb. Decreto-rum, in fin.* Item gloſſ. Jo. *in Summa, 2. quæſt. 4. in verb. Vel Trium*, Abb. Antiq. *hic in princ.* licèt in fi-
ne cum Petro de Sampſone vacillando dicat,
Tene quod vis Raymun. *in Summ. lib. 3. tit. de nu-mero teſtium* relatus hic à Jo. Andr. *n. 6.* Bart. in l.
1. *n. 75. C. de Sacroſanct. Eccleſ.* Paulus de Caſtro,
conſ. 431. Iſta inſtitutio, per totum, lib. 2. ubi conſu-
luit non valere inſtitutionem factam ad non piam
cauſam in terris Eccleſiæ ob defectum ſolemni-
tatis juris civilis, & *n. 2.* dicit potiùs inhærendum
gloſſ. Bernard. *hic*, quod hoc c. locum habeat ſo-
lum in relatis ad pias cauſas; & quod ſi eſſet ju-
dex, ita pronunciaret, & quod ubique locorum
vidit obſervari ſolemnitatem juris civilis in re-
lictis ad non pias cauſas, & idem tenet Guidopa-
pa *deciſ. 543. n. 13.* & hanc opinionem dicit eſſe
crebriorem apoſtoll. ad hoc cap. Ut refert Julius
Clar. in *§. Teſtamentum, q. 57. poſt princ.* quæ tamen
apoſtilla non reperitur in compilatione, qua uti-
mur. Movetur gloſſ. quia hæ duæ Decretales lo-
quuntur de eadem materia, & de eodem loco; &
ideo hæc intelligitur, & declaratur per ſequen-
tem. Nec eſt veriſimile Papam uno verbo leges
omnes evertere voluiſſe, l. *Si quando, C. de inoffic. Teſtament.* c. *Eccleſia veſtra, il 2. de elect.* ſed planè
39 hoc fundamentum gloſſ. non ſubſiſtit, quia mate-
ria eſt diverſa, ut patet ex tenore utriusque. Item
hæc loquitur de civitate Hoſtienſi; ſequens verò
de civitate Velletrenſi; & ſic eſt etiam diverſitas
loci. Præterea ſi hoc c. intelligeretur ad pias cau-
ſas, eſſet contrarium cap. ſeq. ubi in relictis ad
pias cauſas ſufficiunt duo, vel tres teſtes. Nam in
hoc cap. Ultra duos, vel tres teſtes requiritur et-
iam præſentia Presbyteri Parochialis: ergo al-
terum iſtorum eſſet falſum, vel ſuperfluum, quod
eſſet contra id, quod dicit Papa ſuprà in proœ-
mio, videlicet in hac compilatione nihil eſſe fal-
ſum, vel ſuperfluum. Ut igitur hæc jura per di-
ſtinctionem ad concordiam reducantur, quod fa-
cere debemus, ut in cap. *Cùm expediat, de elect. lib. 6.* Dicamus, c. ſequens, quod expreſsè loquitur
de relictis ad pias cauſas tantum in illis habere
locum: hoc verò c. quod loquitur ſimpliciter, &
requirit præſentiam Sacerdotis cum duobus, vel
tribus teſtibus, locum habere in aliis teſtamentis,
id eſt ad non pias cauſas. Ita Gemin. *conſ. 49. ſuper iſto puncto, n. 5. verſ. Et adde unam rationem.* Item
cùm hic nulla fiat mentio de relictis ad pias cau-
ſas: hæc lectura videtur divinare, ut per Imol.
circa fin. verſ. Et ſic iſta prima lectura. Nec obſtat ra-
tio inveriſimilitudinis deſumpta ex l. *Si quando, C. de inoff. teſtam.* quia hoc cap. Non procedit cor-
rigendo, ſed declarando irrationabilitatem Juris
civilis, ut dicam infra *n. 53. & n. 141.* Item non
obſtat ponderatio Bald. *conſ. 284. in libro Eſdræ, n. 3. lib. 3.* quòd dictio, *talis*, poſita in cap. ſeq. ſit re-
ſtrictiva ad ſimilia, & diſſimilium excluſiva; &
ideo reſtringat hoc c. ad pias cauſas: nam ſalva
illius reverentia illa dictio, *talis*, non reſtringit
hoc c. ſed bene reſtringit illud c. relatum ad reli-
cta Eccleſiæ, de quibus ibi in princ. mentionē fe-
cerat, ut illic declarat Innoc. *in fin.* & Imol. *n. 1.*
unde contra gloſ. tenent magis communiter DD.
ut deducit Gemin. *6. conſ. 49. n. 4.* & mox patebit.
40 Secunda igitur eſt lectura quod hoc cap. gene-
raliter deroget legibus civilibus quoad numerum
ſeptem teſtium, ita ut de jure canonico valeat te-
ſtamentum coram Parocho, & duobus teſtibus ad
non pias cauſas tam in terris ſubjectis juriſdictio-
ni temporali Romani Pontificis, quàm in terris
Imperii: & tam in foro Eccleſiæ, quàm in foro ci-
vili. Et hanc lecturam probarunt Tancred. & poſt
eum Bart. Brixien. *in Summa, 2. q. 4. in verb. Vel Ti-tum, in fin.* Speculat. *in tit. de inſtr. edit. §. Compendio-ſè, num. 11. verſ. Item per jus Canonicum*, Archid. in
cap. 1. *2. q. 5.* & tenent *hic* Guliel. Naſo, Ægid. &
Petr. de Sampſon. relati à Joan. Andr. *n. 2.* Alan.
Goffred. & Laurent. ab eodem relati *n. 6. in gloſſ.*
41 3. Qui omnes ſine diſtinctione loci, aut fori ge-
neraliter tenent hoc cap. loqui in quolibet teſta-
mento, & ad non pias cauſas, & expreſſius per
hoc cap. tam in foro civili, quàm Eccleſiaſtico eſ-
ſe generaliter derogatum legibus civilibus lo-
quentibus de ſolemnitate teſtamentorum, firmat
Hoſt. *hic num. 4. in verb. Improbamus, verſ. Vel ſi di-cas*, dicens, hoc veriſſimum eſſe, nec poſſe abſur-
dum videri ſi rationes utrinque expendantur:
42 nam pro hac opinione ſtat lex Divina, lex Ca-
nonica, & generalis conſuetudo Eccleſiæ, ut hic
dicitur in littera; Item ipſa veritas, quæ Deus eſt,
43 & in omnibus prævalet *2. Eſdræ 10. in fin.* Sed pro
opinione contraria eſt lex humana, pernicioſa
ſubtilitas, & timor falſitatis, ut l. *fin. C. de fideicom.*
Cujus ergo potiora ſunt jura? utique primæ: er-
go ei ſtandum eſt, l. *fin. C. de edict. Div. Adr. toll.* cap.
Bonæ, il 2. §. fin. ſuprà de poſtulat. Prælat. Nec recipi-
enda eſt per judicem ſubtilitas, quæ veritatem
lædit, l. *Sicut re corporali, §. antepen. ff. Quibus modis pign. vel hypoth. ſolv.* Sed nec obeſt timor falſitatis,
quia quilibet præſumitur bonus, cap. *unico, de Scru-*
44 *tin. in ordin. facien.* Et nihilominus ad hunc timo-
rem ſubmovendum in tex. datur remedium, ut te-
ſtes ſint idonei, & adhibeatur etiam Presbyter
Parochialis: neque enim veriſimile eſt, ut tales
ſint authores falſitatis, nec ut Parochus alicui fal-
ſitati conſentiat; ita Hoſtien. qui & remittit ad
ſummam de teſtam. §. Qualiter conficiatur, ejusque
ſententiam videtur fovere Jo. Andr. *hic n. 6.* ut re-
fert Collect. *num. 2. in fin. qui num. 1.* eamdem ſen-
tentiam ſequitur ſubdens ita ſervari de facto;
quam etiam à fortiori tenet Butr. *poſt n. 3. verſ. Ego credo*, & Corn. *conſ. 137. Placet mihi, n. 1. verſ. Totus enim iſte articulus, vol. 2.* ubi ait Gemin. ſen-
tentiam DD. eſſe, ut hoc cap. loquatur in cauſa
prophana, & deroget juri communi in teſtamen-
to, in quo intervenit Presbyter Parochialis, qui
eſt judex animarum, de quo jus Canonicum plu-
rimum confidit. Eamque pluribus tuetur Abb. *hic n. 8. poſt med. verſ. Ego autem diſputationis gratia*, cui
& ipſe aſſentior per ea, quæ latiſſimè dicam infrà
in quæſtione de cœco *à num. 113. uſq. ad num. 117*
Nam ſi in teſtamento cœci, in quo major viget
ſuſpicio falſitatis, & ideo major ſolemnitas à jure
civili exigitur, ſufficiunt duo teſtes cum Presby-
tero Parochiali, etiam in terris Imperii, & in foro
civili, ut ibi probabitur per rationes invincibiles
uti-

utique multò fortius idem erit obſervandum in
45 teſtamentis aliorum. Et cùm agatur de obſervan-
tia legis Divinæ, & de materia peccati, authoritas
Papæ non circumſcribitur limitibus alicujus ter-
ritorii, ſed ubique locorum, & in omni foro ejus
diſpoſitio ſervanda eſt neceſſitate præcepti, cap.
fin. & ibi gloſſ. *magna, de præſcript.* & latiùs patebit
infrà *n. 49. & n. 113. & ſeqq.*
46 Tertia eſt lectura, quam gloſſ. hic recitat, quod
in terris ſubjectis temporali juriſdictioni Eccle-
ſiæ ſervari debeat hoc cap. tam in foro Eccleſia-
ſtico, quàm in foro civili. In terris autem Imperii
ſervandum ſit jus civile de numero ſeptem te-
ſtium; Et hanc tenet Gemin. alios referens in
conſ. 49. Super iſto puncto, n. 3. verſ. Alia eſt opinio.
Eamque communem eſſe atteſtatur Alex. *conſ. 146. Viſo themate, n. 6. lib. 2.* & *conſ. 47. Abundè, n. 2. eod. lib.* dicens, in terris Eccleſiæ ſecundùm magis
communes concluſiones ſufficere duos teſtes cum
Parochiano, & *conſ. 177. Viſo themate, n. 2. lib. 2.*
ubi ait hanc eſſe magis communem opinionem
Canoniſtarum, & *conſ. 17. Ponderatis, n. 15. & ſeq. lib. 3.* ubi tollit contraria, *conſil. 176. Viſo proceſſu, n. 10. verſ. Poteſt etiam, lib. 5.* & *conſ. 105. Viſo, num. 15. verſ. Imò fortius ubi de communi lib. 4.* Pariſ.
conſ. 51. Teſtamentum, n. 1. lib. 3. dicens ita hic af-
firmare ſcribentes omnes, nullo excepto, dicen-
tes hanc concluſionem eſſe communem, & ſe-
quendam in judicando, & conſulendo, & *n. 15.*
47 aſſerit eam eſſe firmiſſimam, & indubitabilem,
Bald. *conſ. 285. Factum tale eſt, aliàs ſi quis juris, in fin. lib. 3.* ubi dicit hanc eſſe communem opinio-
nem Canoniſtarum, quia veritas prævalet ſole-
mnitati: licèt ſubdat forum eſſe ſervandum,
48 quia Legiſtæ tenent contrarium, & militant in
foro Juſtiniani ſecundùm leges, & Canoniſtæ tri-
umphant in foro B. Petri. Et idem tenuit *conſ. 351. Quoniam ex facto*, & *conſ. ſeq. lib. 4.* ſequitur
Com. *conſ. 18. Principale dubium, num. 14. verſ. Et cap. Illud, ſecundùm communem ſententiam, vol. 2.* &
conſ. 168. In præſenti, n. 2. verſ. His tamen minimè re-fragantibus, eod. vol. ubi ait communem lecturam
hujus Capituli eſſe, quod in terris Eccleſiæ in u-
troque foro, & in terris Imperii in foro Canoni-
co valeat teſtamentum coram Presbytero paro-
chiali, & duobus aliis teſtibus, & ibi plures alle-
gat. Idemque atteſtantur Ripa in *tract. de peſte, in privileg. contractuum n. 12.* Bellon. *conſ. 14. n. 3.* &
Jo. Dilect. *de art. teſtam. tit. 2. caut. 2. poſt n. 2.* Quæ
opinio eſt etiam generali conſuetudine robora-
ta, ut atteſtatur Joan. Andr. *hic n. 6. verſ. Communi-ter*, ubi ait communiter ſervari, ut in relictis ad
pias cauſas in omni foro ſufficiant duo teſtes, in
aliis in foro civili, qui non ſit de temporali juriſ-
dictione Eccleſiæ ſervetur lex, Cardin. *n. 5. verſ. Ioan. Andr. dicit*, ubi explicans dictum Jo. Andr. Si-
militer ait communiter ſervari, ut in terris Ec-
cleſiæ, etiam ad non pias cauſas, valeat ultima vo-
luntas cum Presbytero parochiali, & duobus te-
ſtibus etiam in foro civili. In terris autem Impe-
rii ſervanda ſit lex civilis in foro civili, & jus Ca-
nonicum in foro Eccleſiæ; & hanc lecturam di-
cit eſſe veriorem. Et eodem modo Joan. de Imol.
n. 13. dicit hanc opinionem videri conſuetudine
roboratam, & per conſequens ſervandam; &
paulò infrà, verſ. *Sed iſta opinio*, dicit eſſe de jure
veriorem, quod etiam aſſirmat Cardin. *loco proxi-mè citato.* Sed & Calder. *conſ. 8. circa finem de teſtam.*
dicit hanc ſervari de facto. Unde, ut ait Clarus *in §. Teſtamentum, quæſt. 57. verſ. Qua quidem*; non eſ-
ſet ab ea in conſulendo, & judicando receden-
dum, & paulò infrà dicit: A qua non recedas in
practica, quia quantum ego vidi apud omnes, ita
ſervatur ſine controverſia. Quinimò fertur Inno-
centium IV. ſemel in Conſiſtorio ita pronunciaſ-
ſe, ut refert Bald. *in conſ. 284. Dominus Raynutius, n. 2. lib. 3.*
Quod ſanè vix credibile eſt, quia idem Innoc.
hic, & in cap. *ſeq.* in hac materia nihil certum ſcri-
pſit, ſed tantummodò opiniones recitavit, prout
etiam referunt hic Hoſt. *n. 6. verſ. Dominus tamen noſter, in hac materia*, Jo. Andr. *n. 6. verſ. Innocentius verò, & plerique alii.*
Suffragari videtur huic lecturæ, quod civitas
Hoſtienſis, de qua hic agitur, eſt de temporali ju-
riſdictione Romanæ Eccleſiæ, & hoc cap. loqui-
tur quando quæſtio coram Eccleſia agitatur, ut
patet evidenter ex littera, ſecundum Angel. *d. conſ. 233. n. 5. verſ. Et attendendum.*
49 Verùm, ut inquit Abb. *hic n. 8.* Licèt hæc lectu-
ra videatur colorata; tamen ſalva reverentia Jo.
Andr. & Jo. de Fano, non videtur vera, quia cùm
textus dicat leges civiles decernere, ut teſtamen-
ta non fiant cum minori numero, quàm ſeptem
teſtium, & hoc eſſe contra legem Divinam: hinc
patet eas nec in foro civili eſſe obſervandas, quia
ubi lex humana adverſatur legi Divinæ, ſervan-
da eſt lex Divina in foro etiam ſæculari, ut in cap.
Contra mores, 8. diſt. & in cap. *Qui reſiſtit*, & cap. *Iu-lianus, 11. q. 3.* cap. fin. & ibi gloſſ. *magna, de præſcri-ption.* quod latiùs proſequar infrà in quæſtione de
teſtamento cœci à *num. 115. 121. & 133. & ſeqq.*
& quoad DD. in contrarium allegatos adverte,
quia hæc lectura implicat duas concluſiones.
Prima eſt, quod in terris Eccleſiæ valeat in utro-
que foro teſtamentum ad non pias cauſas condi-
tum coram Presbytero parochiali, & duobus te-
ſtibus, & hanc primam concluſionem dicunt eſſe
magis communiter approbatam DD. ferè omnes.
Et ita in ſpecie loquuntur Alex. Pariſ. Bald. &
Imol. ſupracitati *n. 46.* ut ex eorum verbis videre
eſt.
Secunda autem concluſio hujus lecturæ eſt,
quod in terris Imperii, & in foro civili ſerventur
leges de numero ſeptem teſtium: & hanc ſecun-
dam concluſionem nullus ex citatis Doctoribus
aſſeverat eſſe communem, exceptis Corneo, &
Claro. Quinimò Pariſ. *d. conſ. 51. lib. 3.* etſi dicat
concluſionem eſſe indubitabilem, quod valeat ul-
tima voluntas, nedum in pia cauſa, ſed etiam in
penitus prophana coram rectore teſtatoris, &
duobus teſtibus: mox tamen ſubdit hoc maxi-
mè habere locum, quando ſumus in terris,
& inter ſubditos Eccleſiæ; unde videtur idem
admittere in terris Imperii ponderando dictio-
nem, *maximè* quæ implicat caſum contrarium, li-
cèt magis dubitabilem, ut in juribus vulgatis. Sed
& Jo. Andr. quamvis affirmet eam communiter
ſervari, tamen ipſe propius accedit ad opinionem
Hoſt. ſecundùm Collect. *hic n. 2. in fin.*
54 Quarta eſt lectura, quam ſimiliter ponit gloſſ.
noſtra, quod hoc cap. ſit ſervandum in foro Ec-
cleſiæ, lex autem civilis in foro ſæculari: & hanc
lecturam recitat ultimo loco Innoc. in cap. *ſeq. ad fin.* & ſecundùm eam tam in terris Imperii, quàm
in terris Eccleſiæ ſervandæ ſunt leges in foro ſæ-
culari,

ſæculari,& Canones in foro Eccleſiaſtico. Sed &
51 huic lecturæ multum refragantur quæ dicta ſunt
ſup. in lectura ſecunda ad fin. n.45.& in tertia n.49.
52 Quinta ſubſequitur lectura, quam ponit hic
Anton.de Butr. *num.3.verſ. Ego credo*, videlicet
quòd ex diſpoſitione hujus textus ubique loco-
rum, & in omni foro valeat teſtamentum factum
coram duobus teſtibus etiam non adhibita præ-
ſentiâ Parochi, ſive ſit ad pias cauſas, ſive non.
53 Movetur, quia Decretalis non procedit diſpoſi-
vè jus civile corrigendo, ſed illius irrationabili-
54 tatem declarando: ubi enim habemus volunta-
tem teſtatoris probatam per duos teſtes idoneos,
& integros falſitati non conſentientes, & omni
exceptione majores, ſuadet æquitas naturalis,ut
mandetur executioni voluntas defuncti, & pec-
catum eſt ſi non mandetur. Et cùm Canones in-
tendant ſalutem animæ, voluerunt teſtamentum
ſervari debere poſthabita rigoroſitate juris civi-
lis. Idque clarum eſt ſaltem per viam denuncia-
tionis Evangelicæ ad peccatum vitandum, quod
incurritur non exequendo voluntatem defuncti,
de qua certitudinaliter conſtat contra æquitatem
naturalem,& pietatem,ut l.1. *C.de ſacroſancta Ec-
cleſ.* Et dum textus dicit de Presbytero, loquitur
ſecundùm conſuetudinem, & accidentia facti,
quod patet per rationem litteræ,quia duo idonei
teſtes ſunt ſufficientes ad probandam mentem
defuncti: ea igitur probata, eſt omninò execu-
tioni demandanda; ut latius per eum, & hæc opi-
nio ſervatur Venetiis teſte Baldo in *conſ.285. Fa-
ctum tale eſt, aliàs ſi quis juris, poſt medium verſ. Et ita
ſervant Veneti lib.3.* Item Pariſiis,& in civitate Bi-
ſuntina,ut atteſtatur Ægid.Bellam. *conſ.42. Do-
minus Hugo, in princ. verſ. Item an attendatur, col.1.*
cum qua etiam tranſit Alex. *conſ.105.Viſo,n.15.
Imò fortius tenet lib.4.* ubi etiam refert Jo. de Imol.
dicentem ſe vidiſſe per alios conſultum apud
Ferrariam ſecundùm opinionem Ant.de Butr. &
quod de jure Canonico, ſaltem in terris Eccleſiæ,
ſufficiant duo teſtes idonei: tenet idem Bald.
conſ.404. Præmittendum eſt, num.3. dicens commu-
ne *lib.4.*& Alex. *d.conſ.105.Viſo,n.15.*
55 Cæterùm hanc lecturam pluribus refellunt *hic*
Joan.de Imol. *col.6.verſ. Sed adverte*, & Abb. *n.14.
verſ. Et hanc opinionem ego ſequor.* Sed in eorum di-
ctis admittunt eſſe contra legem Divinam,ut non
valeat teſtamentum factum coram duobus teſti-
56 bus,cùm in ore duorum,&c. & huic objecto co-
nantur multipliciter reſpondere. Sed ego non pu-
to hoc legi Divinæ ullatenus adverſari,quia ſcri-
ptura non dicit præciſè in ore duorum ſtet omne
verbum,ſed alternativè dicit, in ore duorum,vel
trium; unde relinquit Eccleſiæ determinandum
in quibus caſibus ſufficiant duo teſtes, & in qui-
bus requirantur tres,arg.cap. *In alternativis, de reg.
jur. lib.6.* Eccleſia autem determinavit in teſta-
mento ad pias cauſas ſufficere duos teſtes,ut in c.
ſeq. Sed in teſtamento ad non pias cauſas propter
periculum falſitatis, & fraudis determinavit
duos non ſufficere, ſed tres eſſe adhibendos, ut
hic. Rurſus lex Divina non aperuit quales hujus-
modi teſtes eſſe debeant: ſed hoc determinavit
lex Canonica; quod bene potuit, ut c. *Et ſi quæ-
ſtiones, in fin. de ſimon.* Et in c. *Ex publico, de converſio-
ne conjugator.* & notatur in cap. *fin. de conſuetud.*
ſtatuitque ut in teſtamento ad non pias cauſas u-
nus ex illis debeat eſſe Presbyter parochialis, &
57 alii duo debeant eſſe idonei; idque ſumma cum
ratione,quia data illorum præſentia, ceſſat ſuſpi-
cio falſitatis, arg.l. *Non eſt veriſimile, ff. quod met.
cauſ.* cap. *Nemo, de ſimon.* cap. *fin. de poſtul.* cap. *Deni-
que, 14.q.5.* Et advertunt Speculator *in tit. de in-
ſtrument. edition. §. Compendioſè, num.14.* & Abb. *hic
58 eod. num.* Quare ſecundùm eos ſi adeſſent tres te-
ſtes ſine Presbytero parochiali,teſtamentum non
59 valeret. Quod frequentiſſimè receptum eſt, licet
fateantur, quòd ſi loco Parochi intereſſent alii
duo teſtes, valeret teſtamentum; quia dictum
duorum teſtium ſemper majorem habet fidem,
quàm dictum unius quantumcumque authoriza-
bilis perſonæ,ut cap. *A nobis*, & cap. *Licèt, ſuprà de
teſtibus*, & dixi ſupra *num.3.* Unde valere teſta-
mentum ad non pias cauſas conditum coram
quatuor teſtibus ſine Presbytero parochiali,con-
ſuluit Dec. *conſ.285.Viſo puncto, num.6.verſ. Sed ta-
men prædictis non obſtantibus*, ubi plures citat, & *n.8.*
teſtatur hanc eſſe magis communem opinionem,
à qua in judicando non eſt recedendum,prout et-
iam atteſtantur Bertrand. *conſ.41. num.6. lib.3.
part.2.* quam etiam ita tenere communiter om-
nes affirmat Alex. *conſ.105.Viſo,num.15.lib.4.* &
Julius Clarus alios referens in §. *Teſtamentum, qu.
57. verſ. Sed pone.* Ex quibus patet non eſſe tenen-
dum quod ait Butr. de duobus teſtibus. Nec ob-
ſtat illius ponderatio, quod hoc cap. dum facit
mentionem de Presbytero parochiali, loquatur
ſecundùm conſuetudinem, & accidentia facti.
Quoniam ut reſpondent Imol. & Abb. hoc eſt di-
vinare, cùm in narrativa nulla fiat mentio con-
ſuetudinis, & tex. non dicat coram Presbytero,
& duabus perſonis, ſed dicat coram Presbytero,
& duabus aliis perſonis, & ſic requirit duos teſtes
ultra Presbyterum parochialem, & cùm littera
ſit clara,non poteſt ſine cavillatione in alium ſen-
60 ſum detorqueri. Et ex hoc ſolvitur etiam aliud
objectum Antonii de Butr. quando certitudinali-
ter conſtat de voluntate teſtatoris per duos teſtes,
peccatum ſit illam non exequi. Quandoquidem
cùm lex contraria determinaverit duos teſtes
non ſufficere in teſtamento ad non pias cauſas
abſque Presbytero parochiali,ut hic patet, idque
non adverſetur legi Divinæ: ubique de volun-
tate teſtatoris, non dicitur liquere per illos duos
teſtes quamvis idoneos,nec venientes ab inteſta-
to habent conſcientiam læſam ſi eis non cre-
dant,cùm id faciant Canonis auctoritate, cap. *Qui
peccat, 23. q.4.* Nam ut verbis Baldi utar in *conſ.
284. Dominus Raynutius, n.5. in fin. lib.3.* (Licèt ve-
ritatem amemus, l. *Cùm ita legatis, C. de condict. &
demonſtr.* tamen iſta veritas debet eſſe condita ſa-
le ſacrarum Conſtitutionum, l. *Si veritas, C. de fi-
dejuſſ.* Nec eſt peccatum, nuda veritate, & ineffi-
caci relicta, ſequi ſacratas Conſtitutiones, quia
61 veritas legum adminicula deſiderat, l.1. *Cod. Ut ſe
ab hæred. abſtin.* l. *Bona fides, ff. depoſ.* aliàs leges eſ-
ſent fatuæ, quod eſt ridiculum, & temerarium
ſentire.) Hæc Bald. Et hic junge quæ dicam in-
62 frà *num.102.* & quod dixit Butr. de denunciatio-
ne Evangelica pluribus refellit Corn. *conſ.137.
Placet mihi, n.1.verſ. Poſſet autem inſtari, & per totum
vol.2.*
63 Sexta demum eſt lectura, quod hoc cap. loqua-
tur tantummodò de teſtamentis quæ fiunt in mor-
tis articulo, cui videtur congruere littera, ibi,
Teſtamenta, quæ fiunt in ultima voluntate. Et
hanc

hanc ſequitur Guidopapa *deciſ.543 n.10.verſ. Fal-
lit etiam in teſtamento*, ubi ait duo eſſe neceſſario
ad hoc, ut locum habeat hæc decretalis. Primum
ſcilicet, ut diſponens ſit ægrotans, hoc eſt in ex-
trema voluntate conſtitutus. Secundum, ut teſta-
mentum fiat in præſentia proprii Curati, & duo-
64 rum, vel trium teſtium. Adducit ſimile de teſta-
mento militari, in quo pariter duo neceſſariò re-
quiruntur. Primò ſcilicet militia. Secundò, ut mi-
les ſit in conflictu belli, ut l. *Miles, C. de teſtam.
milit.* Aliud ſimile habetur in l.1. *C. de Sacroſ. Eccleſ.*
65 ubi ſtatuitur ut unuſquiſque decedens liberam
habeat facultatem teſtandi ad pias cauſas: &
verb. illud, *decedens*, exponitur, id eſt in actu de-
cedendi exiſtens, ſeu quando eſt in mortis articu-
lo conſtitutus, ut ibi per Bart. *n.9. verſ. Impera-
tor reſpondet, & n.37. verſ. Super tempore.* Et pro
hac lectura moderni ponderant hanc rationem,
quod in extremis conſtituti haud facile poſ-
ſunt tot teſtes convocare; ideoque conſentaneum
fuit eis indulgere, ut abſque legali ſolemnitate
poſſent voluntatem ſuam aperire Presbytero Pa-
rochiali, qui ut plurimũ adeſſe ſolet ſuis Parochi-
anis ad mortem decumbentibus. Ita Cenedo *ad
decretal. collect. 159.n.7.* & modern. Collectores
hic n.18. Quinimo Guidopap. *d. deciſ. 543.n.12.
verſ. Alier ipſo teſtante.* in tantum putavit hoc c.
habere locum in exiſtente in infirmitate gravi,ex
qua ſequitur mors in præſentia Curati, ut ſi teſta-
tor reconvaleſceret, teſtamentum non valeret, ad
exemplum l.1. *C. de Sacroſ. Eccleſ.* quæ, ut ſuperi-
ùs tetigimus, locum habet in eo tantum, qui eſt
in mortis articulo conſtitutus, & inde immedia-
tè decedit; ideo ibi dicitur decedens, quia ſi re-
convaleſcat, & ita evadat mortem, teſtamentum
67 ſuum tunc temporis factum ſtatim irritatur, ſicut
donatio cauſa mortis facta revocatur ſecuta re-
convaleſcentia, ut l. *Non omnis, in princip. ff. ſi cert.
petat.* ſecundum eum vel potiùs ſi teſtator ab illo
periculo evaſerit, teſtamentum non irritatur, ſed
apparet ipſum retro fuiſſe nullum, quia text. in
d.l.1. *C. de Sacroſ. Eccleſ.* requirit ut ſit decedens: at
talis non fuit, qui mortem evaſit, l. *fin. ff. de milit.
teſt.* & ita poſt multa concludit Bart. in d. l.1. *n.41.*
68 Sed certè hunc intellectum ad textum noſtrum
nullus poſuit ex Claſſicis Canoniſtis, nec vide-
tur verus; tum quia ratio illa ex divina lege de-
ſumpta, In ore duorum, &c. militat etiam in te-
ſtamento exiſtentium extra mortis articulum:
Tum quia lex civilis ne quid falſitatis incurrat
per duos fortè teſtes compoſitum teſtamentum,
majorem numerum teſtium expoſtulat, ut per
ampliores homines perfectiſſima veritas revele-
tur; quæ ſunt verba tex. in l. *final. C. de fideicomm.*
Hæc autem ratio maximè viget in teſtamento,
69 quod fit in extrema volũtate. Nã ut inquit Corn.
in conſ. 18. Principale dubium, n.11. vol.2. teſtato-
res quandoque ſunt ſemimortui, l. *Quoniam indi-
gnum C. de teſt.* & ſaltem cogitatione mortis mens
turbata alienatur, ut l. *Hac cõſultiſſima, §. At cum hu-
mana fragilitas, C. qui teſtam. fac. poſ.* ergo ſi eo tem-
pore, quo laborant in extremis, & majus ſubeſt
periculum falſitatis, ideoque ad illam præcaven-
dam major ſolemnitas adhibenda eſſet, nihilomi-
nus teſtari poſſunt corã Presbytero Parochiali, &
duobus teſtibus: utique longe magis id eis licebit
extra mortis articulum, quando mente, & corpo-
re ſani poſſũt hujuſmodi fraudibus per ſe ipſos ob-
viare. Facit quod ſcripſi in c. *Sicut nobis, n.7. &
ſeqq. de Regular.* & hoc expreſsè tenet Bart. in d.
l.1. *n.74. verſ. Præterea, C. de Sacroſ. Eccleſ.* dicens
de iure canonico eſſe decretum expreſsè, ut va-
leat teſtamentum abſque ſolemnitate juris civi-
lis, ſive teſtator ſit in articulo mortis conſtitutus,
ſive non.
Non obſtant illa verba *in ultima voluntate:*
Nam, ut reſpondet Hoſtien. hic *n.1.* non fuerunt
appoſita ad coarctandum tempus teſtamenti, ſed
quia in talibus ultima voluntas ſpectanda eſt cap.
*Ultima voluntas, & §. Sed alium, 13. quæſt. 2. inſtit.
quib. mod. teſtam. infirm. §. Poſteriore, c. Cum
Marthæ, §. Cæterum verſ. Noviſſimum de celebr.
Miſſar.*
70 Item non obſtat ſimile de teſtamento militis.
Quoniam, ut reſpondet Bald. in d. l.1. *n.17. in
fin. & n.18.*..., illud procedit neceſſitatis cauſa,
quando eſt in hoſtili loco, ubi plures teſtes non
reperiuntur. Unde ſi miles teſtetur domi, ſecus
eſt. Quamvis autem teſtator ſit in diſcrimine vitæ,
non propterea ſubeſt neceſſitas teſtium, cum plu-
res haberi poſſint, & ſic ceſſat etiam conſideratio
modernorum, de qua ſuprà, *n.65.*
71 Demum non obſtat doctrina Bartol. allegata
ſupra *n.67.* quia eam refellit Bald. in dict. l.1.
n.17. verſ. Item ridiculum eſt, dicens ridiculum
eſſe diſtinguere conſtitutum in articulo mortis
ab eo, qui non eſt in mortis articulo. Contra Bart.
tenet etiam ibi Salycet in 10. *quæſt. n.15.* quia
omni tempore dicimur decedere, ut in *auth. de
non alien. § Ut autem*, & teſtatores quovis tem-
pore appellantur deficientes, l. *Teſtamentum*, & l.
fin. in princ. C. de Teſtam. Et quovis tempore quis
teſtamentum fecerit, tempore mortis feciſſe dice-
tur, ex quo moriens in ea voluntate perſeverat,
ut probatur in l. *unum ex familia. in princ. ff. de leg.
2.* & notatur per Doctores in l. *poſt mortem, C. de
fidejuſſorib.* Dicit etiam Raphael Fulgoſ. in d. l.1.
de Sacroſ. Eccleſ. Nimis ſubtiliter Bartolum pon-
deraſſe illud verbum, *decedens*, cum tamen leges
frequenter illud uſurpent, nec tamen ſe referant
ad conſtitutum in articulo mortis, ut patet in l.
Cum quis decedens, in princ. ff. de adminiſtr. tutor. & in
l. *Si quis decedens, ff. de legat. 3.* & ſequitur Jaſ. di-
cens communem, in d. l.1. *n.31. verſ. Nunc poſtremò
videndum eſt.*
72 Septima lectura eſt, quam poſuit Bald. *in conſ.
284. Dominus Raynutius, n.4. verſ. Non obſtat lib.3.*
videlicet, quod hoc c. & c. ſequens non loquan-
73 tur in hæredis inſtitutione, ſed in legatis, & fi-
deicommiſſis: verum hunc intellectum reprobãt
communiter Canoniſtæ, qui uno ore cenſent ulti-
mam voluntatem ſecundum formam harum De-
cretalium valere in vim teſtamenti; & probatur
hic apertiſſimè in illis verbis: *Teſtamenta, quæ Pa-
rochiani, &c.* firma decernimus permanere. Nam
ſi teſtamentum eſt firmum, utique & hæredis in-
ſtitutio, quæ eſt caput, & fundamentum totius te-
ſtamenti, ut §. *Ante hæredis inſtitutionem, Inſtit. de
legat.*, & c. *ſeq.* quamvis explicitè non loquatur
de teſtamento, loquitur tamen de ſeptem teſti-
bus, qui non niſi in teſtamento adhibentur, ut in
juribus ſupracitatis *n.3.*
75 Octavam demum lecturam poſuit Menoch. *de
præſumpt. lib.1. quæſt. 80. n.21. verſ. Quartò
nempe*, quod hic dicitur intelligendum eſſe in fo-
76 ro animæ. Sed iſte intellectus non habet ſaporem,

quia

quia hoc *in fin* prohibet ſub interminatione ana-
thematis, ne reſcindantur teſtamenta condità
coram Presbytero Parochiali,& duobus teſtibus,
hæc autem reſciſſio non poteſt fieri niſi in foro ju-
diciali. Item decretales in hac compellatione in-
ſertæ ſervari debent in judiciis ut ſupra *in proœ-
mio in fin.* §. *Volentes*, & in c. 1. *Supra de Conſtitu-
tion.*

Abſolutis lecturis venio ad quæſtiones,&
77 Primò QUÆRO, An valeat teſtamentum cæ-
ci ad non pias cauſas factum coram Parocho, &
duobus teſtibus ad præſcriptum hujus Decretalis.
78 Præmittendum eſt cæcum de jure civili teſta-
ri non poſſe, niſi quadam adhibita ſolemnitate,
debet enim vocare ſeptem teſtes, & notarium,
& coram eis exprimere ſe velle ſine ſcriptis teſta-
70 ri. Quamvis enim teſtamentum cæci ſignetur à
teſtibus, ut dicetur infra, ideoque ſimilitudinem
habeat cum teſtamento in ſcriptis, tamen eſt
nuncupativum, quia teſtes ſciunt ea quæ in te-
ſtamento ſunt, & ipſis teſtibus nuncupantur ut
notat Speculat. *in tit. de inſtrumentorum editione*, §.
12. *incipien. Compendioſe, n.* 43. Debet etiam ex-
primere nomina, & indicia, & dignitates hære-
dum, quos inſtituit, & legata, & fideicommiſſo
deſignare, quæ omnia ſcribenda ſunt à notario
coram teſtibus, vel ſi jam ſcripta erant, debent
coram eis recitari: & cæcus profiteri debet ex
ore proprio edicere illud eſſe ſuum ultimum te-
ſtamentum,& diſpoſitum ex animi ſui ſententia.
Ac demum in inferiori chartæ ſpatio debent tam
quilibet teſtis, quàm notarius ſe ſubſcribere,&
propriis ſigillis teſtamentum obſignare, & hæc
omnia fieri debent uno eodemque loco, & tem-
pore. Quod ſi notarius haberi non poſſit, octavus
teſtis erit adhibendus, ut per eum ſortiatur effe-
ctum quod per notarium fieri debebat. Proban-
tur hæc in l. *Hac conſultiſſima*, ubi Bald. *n.* 1. C. *qui
teſtam. facer. poſſ. &* §. *Penult. Inſtit. quib. non eſt per-
80 miſſum facere teſtam.* & cõcordat per omnia Specu-
lat. *in d.* §. *Cõpendioſè, n.* 42. Præterquã in eo, quod
dicit de ſigillis teſtium apponẽdis in octo chordu-
lis, hoc enim ſervatur tantũmodo in teſtamento
in ſcriptis, quia cùm ſit clauſum, & teſtes videre
non debeãt quæ in eo ſcripta ſunt, ut d. l. *Hac conſul-
tiſſima. C. de teſtam.* in ſpatio inferiori diſcooperto
ſubſcriptiones faciunt,& ſigilla apponunt in cor-
dulis appenſis, & conſpicatis ad eum modum,
quem accuratè deſcribit idem Speculat. *loco citat.
n.*40. At ſecus eſt in teſtamento cæci; quia cum ſit
nuncupativum, ut prædixi, nihil impedit quomi-
nus ſubſcriptiones fiant intus in inferiori chartæ
ſpatio, ibique ſigilla apponantur; & ideo non eſt
81 opus chordulis. Similiter ordo in prædictis nõ eſt
de ſubſtantia, ut contra Rich. Maluet. & Cyn. cõ-
cludit Bald. in d. l. *Hac conſultiſſima n.* 12.... ſubdẽs
hodie ſecundum conſuetudinem locorũ hæredis
inſtitutionem, ut plurimum poni poſt legata eti-
am in vita hæredis ſolvenda ante legata ſolvenda
poſt mortem hæredis, ſequitur Jaſ. alios citans *in
conſ.* 26. *Omiſſis, n.* 1. *vol.* 1.
82 Porrò teſtamentũ factum à cæco de jure com-
muni non ſervatis ſolemnitatibus antedictis non
valet, ut in d. l. *Hac conſultiſſima*, & ibi notãt Bart.
83 & Bald. *in princip.* & Doctores communiter C. *qui
teſtam. facer. poſſ.* Ejuſmodi autem ſolemnitates
adhiberi debent à cæco etiam in codicillis, ut eſt
expreſſum in d. l. *Hac conſultiſſima*, §. *Quæ in eun-
dem modum* & notat Speculat. *de Inſtrumentorum
editione d.* §. *Compendioſe, n.* 43. *verſ. Quia ſi cæcus co-
dicillari voluerit*, & hoc quoad ſcripturam, & te-
ſtium rogationes; ſed quoad numerum teſtium
DD. non conveniunt. Nam gloſ. *ibi in verb. Codicil-
lis*, recitat tuas opiniones. Prima eſt quod in co-
dicillis cæci requirantur octo teſtes, ſicut in teſta-
mento. & hanc ſequuntur ibi Jacob. Butrig. Bald.
Fulgoſ. Roman. & Alex & in hoc ſecundum An-
gel. ille tex. eſt ſingularis, ſecunda eſt quod ver-
ba d. §. *Quæ in eundem modum*, non referantur ad
omnia ſuperius dicta, ſed ad alia, præterquam ad
numerum teſtium, & ideo in codicillis ſufficiant
quinque teſtes, ut l. *fin.* §. *In omni*, C. *de fideicom.*
& huic ſecundæ opinioni, in qua reſidet gloſ. ad-
hærent ibidem Salicet, & Paul. de Caſtr. & ut
dicit Jaſ. adhibitis quinque teſtibus addi debet
tabellio.
84 Sed quicquid ſit in codicillis certè in donatio-
ne cauſa mortis, quæ fit à cæco, antedictæ ſolem-
nitates minimè requiruntur; ſed ſufficit ſolem-
nitas d. l. *fin. C. de donat. cauſ. mort.* ut voluit Bald.
in *conſ* 248. *An cæcus*, quod eſt Aloyſi de Peruſio, *&
in conſ.* 249. *Doctor meus* quod eſt Marci Angeli
de Peruſio *lib.* 5. & idem Bald. in d. l. *Hac conſultiſſi-
ma, n.* 13. *verſ. Tamen non tracto ad donationem cauſa
mortis. C. qui teſt. fac. poſſ.* & lib Alex. *in addit. ad
Bart. in verſ. Obſervatis, in fin.* & in l. 2. *in extremis
verbis, ff. de verb. obligation.* Jaſ. *in conſ.* 26. *omiſſis,
n.* 2. *col.* 2. *circa med. verſ. Sed de donatione cauſa
mortis, vol.* 1. ubi ait, ſe non inveniſſe aliquem
85 de mundo, qui contradicat Bald. & eſt ratio ſe-
cundum eos, quia donatio cauſa mortis non *eſt*
mera ultima voluntas, & prout in eſſe deducitur
æquiparatur contractui, ut per DD. in l. 2. *ff. de
86 legat* 1. Sed cæcus poteſt contrahere, & donare
inter vivos, ſicut quilibet alius, Alex. *conſ.* 12.
Viſo inſtrumento donationis, lib. 1. ergo & donare
cauſa mortis, & quamvis *Natta repetitione* l. *Hac
conſultiſſima*, §. *Ex imperfecto n.* 43. *& ſeq.* C. *de te-
ſtamen.* & Ruin. in d. l. 2. *ff. de leg.* 1. ſenſerint ſo-
lemnitates præſcriptas in teſtamento cæci eſſe
adhibendas etiam in donatione cauſa mortis; ta-
men non videtur recedendum à prima opinione
magis communi: Unde ut cæci ultima voluntas
valeat, cautela traditur à Jo. Dilect *de art. teſtan.
tit.* 1. *caut.* 8. *n.* 5. ut donent cauſa mortis, vel in te-
ſtamento apponant clauſulam, ut valeat ſaltem in
vim donationis cauſa mortis, ſubdit tamen ne-
ceſſarium eſſe, vel ut donatarius ſit præſens, vel ut
notarius ſtipuletur pro omnibus, quorum inter-
eſt, de quo per Jul Clarum *in* §. *Donatio, q.* 5. *verſ.
Sed pone.*
87 His præhabitis deſcendo ad quæſtionem,& pri-
ma conſideratione dicendum videtur nec de jure
canonico valere teſtamentũ cæci ad non pias cau-
ſas cõditũ abſque ſolẽnitate d. l. *Hac cõſultiſſima*, C.
qui teſtam. facer. poſſ. ex fundamẽtis infraſcriptis,&
88 Primò, quia lex generalis poſterior non tollit
legem ſpecialiter loquentem, Dyn. *conſ.* 27. *n.* 3.
verſ. Item ex hoc reſultat, Ban. in l. *Hujus, in fin: ff. ad
Turpilian.* quin potius diſtinguitur & limitatur per
legem antiquam ne videatur illam corrigere
Hoſt. *in ſum. de conſanguinit. & affinit.* §. *Conſueve-
runt ſub* §. *Qualiter arbor. verſ. Nono quæritur.* Abb.
in c. *Non debet n.* 8. *verſ. Et hanc opinionem, eod. tit.*
& ita tenere omnes DD. dicit Caſtill. *conſ.*
10. *In facto ſupponetur, num.* 5. *verſ. Ad teſtamen-
tum*

tum, ſed tex. in d. l. *Hac conſultiſſima*, ſpecialiter
loquitur de teſtamento cæci, ut dicit Bald. *ibi n.*
2. *verſ. Nam hæc lex eſt ſpecialis inter cæcos*: ergo non
tollitur per hanc Decretalem generaliter lo-
quentem, ſed potius hæc per illam diſtinguitur,
& limitatur.
89 Quo argumento, ut refert Bald. in d. l. *Hac con-
ſultiſſima, d. n.* 2. dicebat Marcus de Fano cæcum
nec inter liberos teſtari poſſe abſque ſolemnitate
90 d. legis, quia ſpecies derogat generi, ut l. *Sanctio
legum ff. de pœn.* ergo debet ſervari etiam inter li-
beros: & idem firmant in d. l. *Hac conſultiſſima*
Raphael Fulgoſ. & Ludovicus Roman. & idem
Raphael *conſ.* 90. *incip. Super eo, n. ſecundo*, Et con-
91 firmatur quia text. in d. l *Hac conſultiſſima*, C. *Qui
teſtam. facer. poſſ.* habet ſpecialem rationem ibi
expreſſam in extremis verbis, videlicet, ne lo-
cum ullum relinquat inſidiis tot oculis ſpectata,
tot inſinuata ſenſibus, tot in ſuper in tuto locata
manibus: ergo lex poſterior hujus c. eſto gene-
raliter correxerit legem civilem de numero ſep-
tem teſtium, juxta ſecundam lecturam Hoſtien.
de qua ſupra *n.* 40. tamen non cenſetur eam cor-
rexiſſe in caſu dicti teſtamenti cæci habentis pe-
culiarem rationem, ex traditis per Anch. *conſ.*
222. *Subtiliter, n.* 1. *verſ. Secundo hoc idem.*
92 Secundò idem ſuadetur, quia nunquam lex ge-
neralis corrigit legem ſpecialem, quando invi-
cem compatiuntur. Ang. *conſ.* 214. *Primò eſt viden-
dum, n.* 2. *verſ. Si autem diverſæ ſunt*, Lap. *alleg.* 88.
n. 5, quod eſt Conſilium Collegii Peruſini, ſed
hoc caſu lex civilis, & canonica invicem compa-
tiuntur, quia lex civilis ſervari poteſt in teſtamẽ-
to cæci, & lex canonica in teſtamento aliorum:
ergo illa per hãc non corrigitur: facit c. *Cum ex-
93 pediat, de elect. lib.* 6. Et conſequenter lex civilis,
cùm non ſit contraria canoni, ſervanda erit etiam
in foro eccleſiæ, ut tenent in c. 1. *infra de novi oper.
nunciat.* Abb. Antiq. *n.* 2. Jo. Andr. *n.* 5. & com-
muniter DD. Anchar. in c. *Canonum ſtatuta, in* 1.
q. n, 44. *ſupra de conſtitution.*
94 Tertiò facultas teſtandi corã Parocho,& duo-
bus teſtibus generaliter unicuique conceſſa per
jus canonicum, ut hic, non comprehendit perſo-
nas alioqui inhabiles, ut probatur in l. *Prima* jun-
cta gloſ. *in verb. Habeat. C. de Sacroſ. Eccleſ* nam
tex. dixit; Unusquiſque habeat liberam poteſta-
tem relinquendi collegiis, aut locis piis: & tamen
per illam legem qui aliàs erant inhabiles non
cenſentur habilitati, ut poſſint teſtari ad pias cau-
ſas, ut tenet præcitata gloſ. & eſt communis opi-
nio, ut dicit Jaſ. *ibi n.* 12. *& ſeq. in lectura Papien.*
95 ideoque pupillus, qui de jure communi teſtari
non poteſt, etiamſi pubertati proximus ſit, nec ad
pias cauſas teſtari poteſt, ut firmat Bart. in d. l. 1.
n. 18. *C. de Sacroſ. Eccleſ.* & ex communi ſententia
Julius Clarus *in* §. *Teſtamentum, q.* 5. *verſ. Hinc re-
96 fertur.* Sed cæcus de jure communi eſt inhabilis
ad teſtandum niſi ſervata forma d. legis *Hac con-
ſultiſſima, C. qui teſt. facer. poſſ.* ponderando verba,
non poteſt, quæ negant potentiam, ut in puncto ad-
vertit Raphael Fulgoſ. *conſ.* 99. *ſuper eo. n.* 2. ergo
non cẽſetur habilitatus per facultatẽ generaliter
conceſſam in hoc c. teſtandi coram Parocho, &
duobus teſtibus.
97 Et confirmatur, quia non detrahitur ſolemni-
tati legali, niſi quatenus invenitur expreſſum, ut
c. *Ad audientiam, infr. de decim.* cap. *Eccleſia veſtra
il ſecondo, in fin. ſup. de elect.* l. *Sancimus*, C. *de teſtam.*
l. *unic.* C. *de inoff. dotib.* & ita in propoſito arguit
Speculator *in tit. de inſtrum. edit.* § *Compendioſè,
n.* 11.
89 Quartò, quatenus hoc caſu lex civilis, & cano-
nica invicem eſſent oppoſitæ, tamen in his, quæ
merè ſpiritualia non ſunt, aut à ſpiritualibus non
dependent, prout eſt teſtamentum cæci ad non
pias cauſas, ſtatutum juris civilis contradicens
juri canonico obſervandum eſt in terris Imperii,
jus canonicum in terris eccleſiæ, in quibus habet
temporalem juriſdictionem, ut notat Jo. Andr.
cap. 2. *de reg. jur. lib.* 6. *in prima gloſ.* & in ſpecie
noſtra Angel *conſ.* 233. *Punctus eſt, n.* 5. *verſ. Et
99 attendendum eſt*, nec Papa in his caſibus poteſt tol-
lere legem civilem, gloſ. *hic in verb. Improbamus*,
ibi, Nec forte poſſet tollere leges quantum ad
eos, qui non ſunt de ſua temporali juriſdictione,
arg. c. *Si duobus, de appell.* & c. *Novit de judiciis.* An-
char. *hic num.* 8. *verſ. præterea non videtur*, & Imol.
num. 10. Menoch. *de præſumpt. lib.* 1. *quæſt.* 80:
n. 22.
Non obſtat quod hoc c. loquatur in materia
peccati, eo quod lethalis culpa ſit non exequi ra-
tionabilem voluntatem defuncti, de qua certitu-
dinaliter conſtat, c. *Vltima voluntas*, 13. *q.* 2. l. 1.
C. *de Sacroſ. Eccleſ.* & conſtat ex dictis ſupra in 5.
Lectura Antonii de Butr. *n.* 54. & in materia pec-
cati ſervari debeat jus canonicum etiam in foro
civili, c. *Novit, de judic*
100 Nam reſponderi poteſt negando aſſumptum,
quia ut inquit Corn. *conſ.* 137. *Placet mihi, n.* 1.
vol. 2. ſolemnitas numeri teſtium eſt à jure intro-
ducta propter ſuſpicionẽ falſitatum, & fraudum,
quæ plerumque committebantur in ultimis vo-
luntatibus, l. *final.* C. *de fideicom.* & præcipuè in
teſtamento cæci, ut l. *Hac conſultiſſima*, C. *qui teſt.
101 facere poſſ.* & dictum eſt ſupra *n.* 91. Non ergo vi-
detur non habere conſcientiam læſam qui non
credit duobus, vel tribus teſtibus quantumcun-
que idoneis, & omni exceptione majoribus, qui-
102 bus lex civilis ex rationabili cauſa nõ credit. De-
bet enim conſcientia regulari ex his, quæ à juri-
bus ſunt diſpoſita, Bald. *conſ.* 295. *Fama vicinis, n.*
2. *in fin. & conſ.* 298. *Hæc materia, n.* 7. *lib.* 1. & con-
103 ſtat ex dictis ſupra *n.* 60. 61. unde in ſimili cum
lex præſumat natum ex uxore eſſe filium mariti,
filius ita credere debet, quamvis forte mater fu-
erit ab alio cognita, & dicat illum eſſe natum ex
adulterio, ut volunt Doctores, in l. *Filium diffini-
mus, ff. de his qui ſunt ſui, vel alien. juris*, & in l. *Si vi-
cinis*, C. *de nupt.* & in c. *Transmiſſæ, infr. qui fil. ſint
legitimi*, redarguentes de fatuitate quemdam Re-
gem, qui dimiſit regnum, quia mater in articulo
mortis dixerat eum non eſſe filium Regis ſui ma-
riti, & conveniunt Doctores quod talis non tene-
batur matri credere in foro conſcientiæ, quia non
credit lex cui debebat ſe conformare. Eodem igi-
tur modo cum in teſtamento ad non pias cauſas
lex civilis non credat duobus, vel tribus teſtibus
qualiſcũque ſint dignitatis: ita nec hæres ab inte-
ſtato ſuccedens tenetur credere, & propterea non
peccat ſi eis non credit innixus legis authoritati,
c. *Qui peccat*, 23. *q.* 4. & conſequenter cum verſe-
mur extra materiam peccati, ſervanda erit lex
105 civilis in foro civili, quamvis contradicat Cano-
ni, ſecundum Jo. Andr. & Angel. *in locis ſupraci-
tatis, n.* 98.

Quod ſi urgeas: Imò hæres ab inteſtato tenetur
credere duobus, vel tribus teſtibus, quia lex Di-
vina dicit, *In ore duorum , vel trium ſtet omne ver-
bum*, Matthæi 18. in aliis concordantibus, de qui-
bus infra *n.* 113. *&* 118. & ita peccat, ſi eis non cre-
dit tanquam Divinæ legis tranſgreſſor, c. *fin. de
conſuetud.*
106 Reſpondetur primò legem civilem poſſe jus
divinum, naturale diſtinguere, & adjuvare, il-
lique addere, vel detrahere, ut eſt expreſſum in
l. *jus civile*, juncta gloſ. *prima ff. de juſt. & jur.* &
ideo lex civilis, quemadmodum & canonica di-
ſtinguunt illud Evangelii, *In ore duorum.* & c. ut
non procedat in multis caſibus, in quibus plures
requiruntur, ut c. 1. *&* 2. 2. *q.* 4. l. *Teſtium, & de
teſtibus*, l. *fin. C. de teſtam.* l. *Hac conſultiſſima, C. qui
teſtam. fa. poſ.* Ita ad literam Innoc. in c. *Quæ in
eccleſiarum, n.* 4. *ſupra de conſtitutionibus*, gloſ. *fin. in*
l. 1. *ff. d. Conſtit: Principum*, dicens legem huma-
nam poſſe diſtinguere legem Dei, quæ eſt, ut in
ore duorum, vel trium ſtet omne verbum. Sicut
diſtinguit teſtamentum ab aliis, ut l. *fin. C. de fi-
deicommiſſ.* Bart. *in* 1. *Conſtit. ff. n* 6. *verſ. Item quæ-
ro quid de reſcript.* Bald. in auth. *Ad hæc, n.* 6 *C. de
uſur.* & in l. 2. *ad fin. verſ. Sed quærit, C. de precib.
Imper. offerend.* Anchar. *hic in* 3 *notabili. verſ. Po-
teſt tamen jus civile*, & Imol. *col.* 6. *circa fin. verſ. Et
iſtam partem videtur velle* Felin. alios cumulans in
d. c. *Quæ in eccleſiarum, n.* 2. Quod præcipuè locum
habet ſecundum eum, in 2. *limitatione, n.* 17. quan-
do lex Principis interpretando jus Divinum ſta-
tuit in his, in quibus habet juriſdictionem, ideſt
in rebus prophanis, ut eſt teſtamentum ad non
107 pias cauſas. Alioquin ſi lex humana non poſſet
determinare in aliquo caſu majorem numerum,
quàm duorum, vel trium teſtium, eo quod obſta-
ret lex Divina, ſequeretur ut nec lex Canonica
potuiſſet præſcribere majorem numerum, prout
fecit in c. *Præſul.* 2. *q.* 4. unde Jo. Andr. in c. *Actus
legitimi, n.* 5. *verſ. In contrarium. de reg. jur. lib.* 6.
dicit Papam immutare authoritatem illam, *In
ore duorum, &c.* addendo, & minuendo per d. c.
Præſul. & c. *In omni, de teſtib.* c. *Parvulos, de conſe-
crat. diſt.* 4.
108 Secundò, reſpondetur eandem authoritatem,
In ore duorum, &c. non eſſe referendam ad ma-
jorem numerum, ſed ad minorem, ita ut ſit ſen-
ſus, In ore duorum ad minus ſtet omne verbum.
At non excludit majorem numerum, quia quædã
ſunt cauſæ, quæ plures quam duos exigunt teſtes.
Ita eſt expreſſum in c. *Licet univerſis, ſup. de teſtib.*
ubi gloſ. *in verb. Duorum*, exponit, ideſt non pau-
ciorum, gloſ. *final. in ſumma*, 2. *q.* 4. ubi ait; Ideo
dicit trium, quia quandoque, ſecundum canones,
plures quàm duo requiruntur, ſed nunquam pau-
ciores; Imol. *hic n.* 13 *col.* 36. *poſt med. verſ. Et pro
iſta parte.* Menoch. *de præſumpt. lib.* 1. *q.* 80. *n.* 23.
verſ. Quod verò ait.
109 Neque obſtat quod ſupradicta expoſitio videa-
tur contra textum noſtrum, in quo habetur leges
civiles requirentes numerum ſeptem, vel quin-
que teſtium repugnare legi divinæ, cum ſcriptum
ſit, *In ore duorum*, &c. Etenim, ut reſpondet Me-
noch. *ubi ſupra*, quod hic dicitur eſſe alienum à le-
ge divina, ut non valeat teſtamentum conditum
ſine numero quinque, vel ſeptem teſtium, intelli-
gi debere eſſe alienum, non quod ei omninò ad-
verſetur, ſed eſſe remotum, hoc eſt, eſſe ultra jus
divinum.

110 Ultimò, pro hac parte adducitur authoritas
Cardin. *hic n.* 7. qui in fortioribus terminis firmat
non valere teſtamentum cæci factum ad pias cau-
ſas, non ſervata forma l. *Hac conſultiſſima, C. qui
teſtam. facer. poſſ.* & refert ſe ita conſuluiſſe; quia
eſt forma ſpecialis, quæ non intelligitur ſublata
per hanc diſpoſitionem generalem, ut in reg. *Ge-
neri, lib.* 6. & ſubdit ſpecialiter facere tex. in l.
In teſtamentis, juncta gloſ. *ult: C. de teſtam. ſed* & ali-
às reſtringitur diſpoſitio generalis, ut evitetur
correctio jurium, c. *Cum ſis, cum ſua gloſ. de uſu pall.*
arg. c. *Eccleſia, il ſecondo de elect.*
Ego confirmo opinionem Cardinalis duplici-
ter. Primò, quia cæcus teſtari non poteſt inter li-
beros, non ſervata forma d. l. *Hac conſultiſſima*, ut
tenent DD. ſupracitati, *n* 89. *&* 90. ergo nec ad
pias cauſas teſtari poteſt ſine prædicta ſolemnita-
111 te. Tenet conſequenter, quia major eſt favor li-
berorum quàm piæ cauſæ. Dicit enim Auguſtinus:
Quicunque vult exhæredato filiò hæredem facere
eccleſiam, quærat alterum qui ſuſcipiat, non Au-
guſtinum; imo Deo propitio nullum inveniet;
refertur in c. *ult:* 17. *quæſt. ult.* Deinde quia illa lex
eſt ſpecialis in teſtamento cæci: & tex. in c. *Re-
latum, infra eod.* eſt ſpecialis in teſtamento ad pias
112 cauſas. Inter ſpecies verò illa derogat alteri, quæ
eſt ſpecialior, ſicut individua derogant ſpeciei, ut
notat Dyn. in c. *Generi, de reg jur. lib.* 6. Bald. in
d. l. *Hac Conſultiſſima n.* 2. Sed illa lex cum ſit re-
ſtricta ad teſtamentum cæci, etſi ſpecialior, quam
tex. in d. c. *Relatum*, quod loquitur de teſtamen-
tis aliorum indefinite: Ergo huic per illam dero-
gatur.
113 Sed præmiſſis minimè refragantibus, exiſtimo
contrariam opinionem eſſe de jure veriorem, id
eſt valere teſtamentum cæci ad non pias cauſas
conditum coram Parocho, & duobus teſtibus ad
præſcriptum hujus Decretalis. Quod efficaciter
114 ſic probo. Leges civiles requirentes numerum
ſeptem teſtium in teſtamentis ſunt contra jus di-
vinum, ut diſertis verbis dicitur in hoc c. Nam re-
gula juris Divini habet *Deuteron.* 17. *&* 19: *Matt:*
115 18. *Io.* 8. *In ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne
verbum.* Ergo non ſunt ſervandæ, ut c. *Quæ con-
tra* 18. *diſt.* c. *Si eis qui*, 11. *q.* 3. c. *final. de conſue-
tud.* c. *final. de præſcription.* Hoſtien. *hic n.* 4. *in
verb. Conſuetudinem.* Nam, ut inquit Bald. in l.
116 *Habeat, C. de Sacroſ. eccleſ.* & poſt eum Anchar. *hic
n.* 3. Imperator eſt Vicarius Dei. Sed Vicarius
& Procurator non poteſt venire contra factum
Domini, ut l. *Si hominem, ff: mandat.* Imo qui
117 legibus Imperatoris, quæ contra Dei veritatem
feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande
præmium, dicit tex. in c. 1. 9. *diſt.* & in c. *Iulianus.*
& in c. *Si Dominus*, & in c. *Qui reſiſtit.* 11. *q.* 3. & in
propoſito notat Abb. *hic n:* 8. *poſt. med. verſ. Ego
autem.*
118 Nec dicatur hoc jus divinum eſſe judiciale, &
ideo evacuatum per Adventum Chriſti, ut per D.
Thom. in 1. 2. *q.* 103, *art.* 4. *& qu.* 104. *art.* 3. Imo
enim eſt morale ſecundum Abbatem loco cita-
to. Inſtruit namque qualiter homines vivere de-
beant, ut c. 1. 2. *q.* 5. Nam præceptum eſt ne quis
auferat rem alienam, quod eſt præceptum mora-
le, c. *pœnale* 14. *q.* 5. Sed quia in dubium revocari
poſſet quando conſtet rem eſſe alienam, datur alia
regula, videlicet *in ore duorum, vel trium*, &c.
Ego ultra Abbatem hoc aliter deduco. Nam hoc
præ-

præceptum habetur in Evangelio, dicitur enim
Matth. 18. *Adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in
ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum.* Item
Chriſtus *Io.* 8. exhortabatur Judæos, ut deberent
in eum credere, quia de hoc conſtabat per duos
teſtes, & duorum hominum teſtimonium verum
eſt, c. *In omni, de teſtib.*
119 In lege autem Evangelica nullum præceptum
continetur, quod non ſit juris naturalis, præter
præcepta de Sacramentis, & de Fide, ut docet S.
Tho. in 1. 2. *q.* 108. *art.* 1. *&* 2. Covar, *in* 4. *Decre-
tal. c.* 6. § 10. *n.* 1.
120 Hoc igitur præceptum in ore duorũ, abſque du-
bio eſt morale, ſeu juris naturalis; & ideo per le-
gem humanam alterari non poteſt cum ſit immu-
tabile, c. *fin. de conſuetud.* cap. *Non eſt peccatum*, §.
Tuis, ita, & ibi gloſ. 1. 6. *diſt.* S. Th. *in* 4. *ſent. diſt.*
121 2. *q.* 1. *art.* 4. *q.* 1. *ad* 2. Quod adeo verum eſt, ut ſi
Princeps etiam Papa leges conderet adverſus ea
quæ dicit Dominus, non diceretur condere, ſed
potius convinceretur errare, c. *Sunt quidam*, 25. *q.*
1. & Conſtitutiones ſive eccleſiaſticæ, ſive laica-
les, ſi naturali juri probentur contrariæ, ſunt
penitus excludendæ, ut dicit tex. in cap. *fin.* 9. *di-
122 ſtinct.*
Præterea leges civiles de numero teſtium in te-
ſtamentis adhibendo ſunt contra Sanctorum Pa-
trum inſtituta, ut ſimiliter hic dicitur in littera, &
in ſumma, & in c. 1. 2. *q.* 4. In c. *Licet univerſis, ſupr.
de teſtib.* & in c. *proxim. infr. eod.* Hoſt *hic n.* 3, *in
verb. Inſtitutã.* Igitur non ſunt ſervandæ, quia qui
omnipotentem Deum metuit, contra Sanctorum
Patrum inſtituta aliquid ullo modo agere non
conſentit, c. *Qui omnipotentem* 11. *q.* 3. Imo ut in-
quit Zoſimus Papa in c. *Contra*, 25. *q.* 1. Contra
ſtatuta Sanctorum patrum condere aliquid, vel
mutare, nec hujus quidem Sedis poteſt authori-
tas. Igitur quanto minus authoritas Imperialis?
c. *Duo ſunt*, & cap. *Si Imperator*, 96. *diſtinct.* cap.
123 *Solitæ, de major & obedient.*
Rurſus hujuſmodi leges in hoc c. dicuntur eſſe
contra generalem eccleſiæ conſuetudinem, quæ
ita obligat ſicut præceptum, ut in c. *In his* & in
c. *In eccleſiarum*, 9. *diſtinct.* & notat gloſ. in *ſum-
ma, de pœnit. diſtinct.* 5. & in terminis noſtris Abb.
hic n. 9. *verſ. Item ſunt contra generalem eccleſiæ con-
ſuetudinem.*
124 Accedit quod impugnans teſtamentum ob de-
fectum ſolemnitatis omiſſæ in numero ſeptem te-
ſtium peccat mortaliter, ſecundum Abb *hic n.* 7.
& irrefragabiliter probat hæc littera, dum hoc
prohibet ſub pœna excommunicationis: nam ex-
communicatio ferri nõ poteſt niſi pro culpa mor-
tali, ut c. *Nemo*, & c. *Nullus*, 11. *q.* 3. Deformitas
autem, & malitia, in qua conſiſtit ratio formalis
125 peccati, ſurgit hoc caſu ex quatuor capitibus.
Primò, quia talis impugnatio, ut oſtenſum eſt
126 ſupra, eſt contra præceptum Divinæ legis cujus
tranſgreſſio ſemper eſt mortalis. Nam pecca-
tum eſt dictum, vel factum, vel concupitum con-
tra legem æternam, ut diffinit Auguſtin. *lib.* 22.
contra Fauſtinum, c. 24. *in princ.* & explicat S. Tho.
in 1. 2. *q.* 71. *art.* 6. *& in* 2. *ſentent. diſt.* 22. *art.* 2. vel
ſecundum Ambroſ. relatum ab eodem D. Thom.
in 1. 2. *q.* 109. *art.* 4. *in corpore.* Peccatum eſt præ-
127 varicatio legis Divinæ, & cæleſtium inobedientia
præceptorum. Secundò, quia talis impugnatio eſt

contra jus naturale, quia præceptum illud, *In ore
duorum*, morale eſt, ut oſtenſum eſt ſupra *n.* 118.
& omnia præcepta moralia ſunt de lege naturali,
128 S. Thom in 1. 2. *q.* 87. *art.* 5. *in corp. & in* 4. *ſent.
diſtinct.* 2. *q.* 1. *art.* 4. *q.* 1. *ad* 2. Quicquid autem
contrariatur legi naturæ peccatum eſt, ut idem
docet in 2. 2. *q.* 133. *art.* 1. *in corp. & quæſt.* 142.
art. 1.
129 Tertiò, quia eſt contra inſtituta Patrum, & pro-
hibitionem Eccleſiæ, ut hic patet, quæ pariter
obligant ſub mortali, d. c. *Qui omnipotentem*, 11.
q. 3. cap. *Quiſquis preceptis*, 14. *q.* 1. Gemin. poſt
Archid in c. *Deteſtandæ, in princ. verſ. An ſcienter
faciens. de conceſſ. preben. lib.* 6. & ſcripſi plenius in
c. *Si quis, n.* 38. *&* 39. *de Regular.*
130 Quarto, quia talis impugnatio dicitur hic eſ-
ſe contra generalem eccleſiæ conſuetudinem, cu-
jus tranſgreſſio pariter inducit culpam lethalem,
non ſecus ac tranſgreſſio præcepti, ut c. *In his*, 11.
131 *diſt.* & c. *Quæ contra*. 8. *diſt.* Cum igitur impugna-
tio teſtamenti ob defectum ſolemnitatis in nu-
mero teſtium ſit culpa lethalis, hinc neceſſariò ſe-
quitur, ut leges civiles irritantes teſtamenta cum
pauciori numero, quàm ſeptem, vel octo teſtium
tanquam peccati nutritivæ, non ſint ſervandæ, ut
c. *fin. de præſcript.* ibi, Cum generaliter ſit omni
conſtitutioni derogandum, quæ abſque mortali
peccato non poteſt obſervari, ubi Hoſt. *n.* 5. & Jo.
Andr. *n.* 2. *in fin.* exponunt verba illa, *omni con-
ſtitutioni*, ideſt ſive ſit imperialis, ſive alia quæ-
cunque. Neque enim poteſt ſervus contra domi-
num, imo ſemper in talibus recognoſcendus eſt
132 Imperator cæleſtis contempto terreno, c. *Iulia-
nus*, & cap. *ſeqq.* 11. *q.* 3. Item lex debet eſſe ra-
tionabilis & juſta, c. *Erit autem lex*, 4. *diſt.* Cum
ſit ſanctio ſancta, jubens honeſta, prohibens con-
133 traria, l. 2. *ff. de legib. gloſ. in* §. *Conſtat, in verb. Lex
eſt, inſtit. de jur. nat. gent. & civil.* Et cum hoc caſu
agatur de obſervatione legis divinæ, ac de pec-
cato vitando, ſequitur per neceſſe, ut hoc c. ſer-
vari debeat etiam in teſtamento cæci, non ſolum
in terris Eccleſiæ, ſed etiam in terris Imperii, &
tam in foro canonico, quam in foro civili. Ad hoc
tex. mirabilis in c. *Quæ contra mores*, 8. *diſt.* &
in c. *Si in qui*, 11. *q.* 3. & in c. *Novit.* cum materia,
ſupra de judiciis, & conſtat ex dictis ſupra *num.* 45.
& 49.
134 Et confirmatur quia dicta Apoſtoli prævalent
dictis Imperatorum, l. 1. C. *de ſecund. nupt.* & ibi,
135 notat. in gloſ. *fin* & c. *penult. infra de ſecund. nupt.*
Sed ex dictis Apoſtoli habemus teſtamentum
conditum coram duobus, vel tribus teſtibus im-
pugnari non poſſe ex defectu ſolemnitatis. Er-
go, &c. minor patet ad *Galat.* 3. ubi ſic legitur:
Fratres, ſecundum hominem dico, tamen hominis
confirmatum teſtamentum nemo ſpernit, aut ſu-
perordinat. & ibi gloſ. Magiſtri ſententiarum ex-
ponit; Confirmatum teſtamentũ morte teſtatoris
nemo ſpernit, ut dicat non valere, cũ beneficium
eſſe apparet, aut ſuperordinat, aliquid de rebus
iſtis diſponens, ſed eſt in authoritate canonum.
Quem locum explicans Bart. in l. 1. *n.* 81. *verſ. Sed
ab Apoſtolo, C. de ſacroſ. Eccleſ.* ſic ait: (Confirmatũ
teſtamentum, ſcilicet quod duobus, vel tribus te-
ſtibus confirmatum eſt. Item morte teſtatoris,
nec dicit adita hæreditate, vel alia juris ſolemni-
tate. Item ex eo quod dicit, nemo ſpernit, appa-
ret quod nec Imperator poteſt illud annullare.

Item ex eo quod gloſ. dicit, quod eſt in authoritate Canonum, apparet quod illud debent obſervare ſive in terris Eccleſiæ, ſive Imperii. Item ex eo quod dicit, nemo ſpernit, ut dicat non valere, cum benefactum eſſet, apparet, quod tollitur omnis exceptio juris civilis,) Hæc Bart.

136 Ac demum quotieſcumque ex conſtitutione, vel præcepto principis præſumitur veriſimiliter peccatum futurum; tunc tali conſtitutioni, vel præcepto non eſt parendum, ut notat Innoc. in c. *Inquiſitioni, n. 3. verſ. Sed quid Papa, de ſent. excommunic.* Ad hoc c. *Litteras, in fin. de reſtitut. ſpoliat.* & notat Bart. in l. 1. *n.* 80. *verſ. Præterea, C. de ſacroſ. Eccleſ.* dicens, in his, in quorum obſervatione emergunt peccata, jura canonica legibus prævalere; ut l. *Privilegia* c. *eod.* & ibi notat gloſ. in *in verb. Ambitionis*, Jo. Andr. in c. 2. *de re judicat.*
137 *lib. 6.* Sed ex legibus irritantibus teſtamentum abſq; numero ſeptem, vel octo teſtium, veriſimiliter præſumi poteſt, peccatum futurum. Ergo hujuſmodi legibus non eſt parendum; minor patet ex dictis in præcedenti fundamento à *n.* 124. Sed ulterius probatur, quia multoties poteſt contingere ut teſtator morti proximus inſtituat extraneum hæredem coram quatuor, vel quinque teſtibus; vel cæcus coram ſeptem, eo quod ob temporis anguſtiam major numerus, vel notarius præſtò eſſe non poſſit. Et quia hæc ultima voluntas per quatuor, vel quinque teſtes ſecundum leges civiles probari non poterit, venientes ab inteſtato occupabunt hujuſmodi hæreditatem contra voluntatem domini; & ſic cum peccato, c. *Prævale*, 14. *q.* 5. cap. *Vltima volun-*
138 *tas*, 13. *q.* 2. Nec eos excuſabit legum authoritas, quia quamvis ordinaverint numerum tot teſtium ad fraudes vitandas, tamen ſi in rei veritate ceſſet hæc fraus, venientes ab inteſtato nec ſunt tuti in foro animæ, nec in foro civili, ex traditis per Innocent in c. *Quia plerique, n. 5. verſ. Imo plus videtur, de immunit: eccleſ.* Ubi notabiliter vult, ut quamvis princeps ex juſta cauſa poſſit ſtatuere contra jus naturale, ideſt gentium, puta transferendo dominium de uno in alium: tamen ubi ceſſat illa cauſa, conſtitutio ſervanda non eſt, quia
139 conſtitutiones quæ veniunt contra ſalutem animæ, non ſunt ſervandæ, nec authoritas juris civilis poteſt aliquem à peccato excuſare, ut not. gl. 1. *ad fin.* in c. *Inter hæc*, 33. *q.* 2. & ſequitur Butr. in c. *Quæ in eccleſiarum*, 23. *verſ. Sed ſi cauſa ceſſat, de conſtitutionib.* & *ibi* etiam Imol. *num.* 20. *in fin. verſ. Quid autem ſi ſtatutum, & Felin.* 29. *verſ. Secunda declaratio*, Boer. *deciſ.* 38. *n.* 7. & alii plures apud Anton. Gabr. *comm. concluſ. lib.* 3. *in tit. de jure quæſit. non toll. concl.* 4. *n.* 1. quo argumento in propoſito utitur Abb *hic num.* 10. Ad hoc c. *Cum contingat. de jurejurand.* cap. *Quamvis, de pactis, lib: 6.* & c. *fin. de præſcript.* & per hoc con-
140 cludit Abb. Judices ſæculares poſſe compelli ad obſervantiam hujus Decretalis arg. c. *Licet de jurejur. lib. 6.*

141 Non obſtant modo argumenta contraria. Ad primum enim, de quo ſupra *n.* 88. reſpondetur hanc decretalem non corrigere jus civile, etiam in numero ſeptem teſtium, ſed declarare illius irrationabilitatem. Nam cum lex civilis eſſet nulla ipſo jure, ut plenè probatum eſt ſupra à *n.* 113. opus non fuit, ut per jus canonicum corrigeretur, ut *hic* per Butr. *num.* 3. *verſ. Ego credo*, & Abb. *n*, 11. & notat Butr. in l. *Habeat num.* 75. *verſ. Et adverte, C. de ſacroſ. Eccleſ.* ubi dicit hoc cap. cum ſeq. non procedere ſtatuendo, ſed declarando. Nec relevat quod dicit Imol *hic col.* 7. *in fin. verſ. Nec obſtat prædictis*, videlicet hanc decretalem procedere non ſolum declarando, ſed etiam ſtatuendo, ſeu interdicendo. quia prohibet ne teſtamenta impugnentur ob defectum ſolemnitatis juris civilis in numero ſeptem teſtium: nam reſpondetur præſuppoſita declaratione irrationabilitatis; ſtatutum, ſeu interdictum ſubſequens non eſſe correctorium, quia perinde eſt, ac ſi pontifex dixiſſet, Declaramus legem civilem eſſe irrationabilem, ac nullam, & ideo ſtatuimus eam non eſſe obſervandam; & ſic non corrigit ad hoc c. conſtitutionem, ibi, *declarantes, decernimus, de ſent. excomm. lib. 6.* & c. 1. & ibi Gemin. *in 1. notab. de cler. ægrot. eod. lib.* Hæc autem irrationabilitas æquè reperitur in teſtamento cæci, atque aliorum, ut ex dictis conſtat; imo major eſt in teſtamento cæci, quia cum in eo non ſufficiant ſeptem teſtes, ſed præterea requiratur tabellio, aut in ejus defectum octavus teſtis, ut l. *Hac conſultiſſima, C. Qui teſt. fac. poſſ.* hæc ſolemnitas magis diſtat à lege Divina, qua ſcriptum eſt. *In ore duorum, vel triũ*, &c. ut hic. Nec applicatur ſimile de teſtamento cæci inter liberos, de quo ſupra *num.* 89. quia hoc caſu non agitur de derogando ſpeciali diſpoſitioni legis civilis in teſtamento cæci, ſed de declarando illius irrationabilitatem, ut proximè dictum eſt.

Non obſtat confirmatio, de qua ſupra *n.* 91. quia eandem rationem falſitatis, & fraudis vitandæ habent leges requirentes numerum ſeptem teſtium, ut l. *final. C. de fideicomm.* ibi (Lex etenim ne quid falſitatis incurrat per duos forte teſtes compoſitum teſtamentum, majorem numerum teſtium expoſtulat, ut per ampliores homines perfectiſſima veritas reveletur. Et tamen per hoc c. declarantur irrationabiles, & contra legem Divinam, ſanctorum Patrum inſtituta, & generalem Eccleſiæ conſuetudinem: Ergo eodem modo declaratur irrationabilis lex requirens octo teſtes in teſtamento cæci. Præterea ad hanc ſuſpicionem falſitatis egregiè reſpondet Hoſt. ſupracitatus in 2. *lectura, n.* 41. *& ſeqq.*

Ac demum, ut eleganter inquit Bald. *in conſil.* 352. *In puncto juris, in princ. lib.* 4. ubi veritas, ibi ſolemnitas de jure Canonico, ut in hoc cap. & in c. *ſeq.* Nam jus Canonicum deſervit juri Divino, & non humano, & ambulat ſicut prædagogus Divinæ legis in juſtificationibus Divinis, & non apicibus humanis, ſicut dicitur de bona fide, quod vadit poſt veritatem, & non poſt ſubtilitatem, l. *Si fidejuſſor, §. Quædam, ff. mandati.*

Ad ſecundum de quo ſupra, *n.* 92. patet reſponſio ex jam dictis qui hoc caſu non verſamur in correctione legis ſpecialis præcedentis, ſed in declaratione irrationabilitatis illius, & ſic lex civilis, & canonica ſe invicem non compatiuntur, ideoque ſervanda eſt lex canonica, ut oſtenſum eſt ſupra, *n.* 133.

142 Ad tertium, de quo ſupra, *n.* 94. reſpondetur negando minorem: nam cæcus non eſt inhabilis ad teſtandum niſi de jure civili non ſervata forma illius, l. *Hac conſultiſſima, C. qui teſtam. facer. poſſ.* quæ tamen tanquam irrationabilis, & repugnans juri Divino, & naturali, nullius eſt ro-

boris, & ideò non potuit cæcum inhabilitare.

Ad confirmationem poſitam *nu.* 97. ſimiliter reſpondetur legem Canonicã in hac materia non detrahere ſolemnitati juris civilis, ſed declarare illius irrationabilitatem, ut ſępius repetitum eſt.

Ad quartum, de quo *ſupr. n.* 98. reſpondetur legem civilem requirentem numerum ſeptem, vel octo teſtium ad validitatem teſtamenti, eſſe nutritivam peccati, ut oſtenſum eſt *ſuprà à n.* 124. unde in concurſu ſervari debet lex Canonica ubique locorum, & tam in foro civili, quàm in foro Eccleſiaſtico, ut ſimiliter probatum eſt *ſuprà n.* 45. 49. 133. *& ſeqq.*

Nec obſtat ponderatio Cornei: Imò enim qui non credit duobus, vel tribus teſtibus idoneis, habet conſcientiam læſam, ut oſtenſum eſt *ſuprà nu:* 137. nec lex civilis poteſt eum à peccato excuſare, ut ſimiliter monſtratum eſt *ſuprà nu:* 114. *&* 139. & ad ſuſpicionem falſitatis adæquatè reſponſum eſt ſuprà in ſecunda lectura *num:* 41. *& ſeqq:* ex dictis Hoſt nec applicatur ſimile de Regulo, qui non credit matri. Quoniam eo caſu agebatur de teſtimonio unius tantùm, cui etiam ſecundùm legem Divinam non eſt credendum: nam ut legitur *Deuteron:* 17. *In ore duorum, vel trium teſtium peribit, qui interficietur:* Nemo occidatur uno contra ſe dicente teſtimonium. Et in c. *Licet univerſis, de teſtibus*, dicitur, Nulla eſt cauſa, quæ unius teſtimonio, quamvis legitimo terminetur; & nihilominus regulus ille ſummopere laudatur à Canoniſtis, ut per Mar. Soccin. in c. *Officij, num:* 9. *infrà de pœnit: & remiſſ.*

143 Neque obſtat quòd lex civilis poſſit jus divinum, vel naturale diſtinguere, & illi detrahere, quia hoc negatur, ut plenè probavi in c. *Quæ in Eccleſiarum, num:* 142 *ſuprà de Conſtitut:* & fuſiùs in c. *Cum pridem, à num:* 76. *& ſeqq: de pactis.* Præterea hoc non eſſet diſtinguere, ſed corrigere, & deſtruere jus Divinum, & naturale, quod non poteſt lex humana, Hoſt. *in ſumma de reſcript. §. Quas vires habeat, verſ: Si ſit deſtructivum juris Divini:* nam lex Divina præcipit, ut ſtetur duobus, vel tribus teſtibus in quacunque materia: Lex autem civilis mandat, ut non ſtetur in teſtamentis, quæ ſunt oppoſita, & conſtat ex dictis *num:* 114. *& num:* 166.

144 Nec refragatur, quòd lex Canonica quandoque requirit majorem numerum, ut in cap. *Præſul*, 2. *q.* 4. ubi requiritur numerus ſeptuaginta duorum, vel quadraginta quatuor, vel viginti ſeptem teſtium ad damnandum Cardinalem Epi-
145 ſcopum, Presbyterum, vel Diaconum. Nam reſpondetur illum textum eſſe intelligendũ, quando teſtes non ſunt omni exceptione majores: ſecus ſi ſint laudabilis vitæ, ut declarat Gratian. *in §. fin. ead. cauſ: & q.* & Abb. *hic n.* 16. *verſ. Nec obſtat.*
146 Hoſt. in c. *Licet univerſis, n.* 3. *ſuprà de teſtibus*, & ibi etiam Jo. Andr. *n.* 4. *verſ: in gloſ:* 3. facit Concilium Trident. *ſeſſ:* 13. *cap:* 7. & cùm lex Divina non præſcribat qualitatem duorum, vel trium teſtium, bene potuit lex canonica declarare, ut in condemnando Epiſcopo Cardinali duo, vel tres teſtes debeant eſſe omni exceptione majores, alioquin requirantur ſeptuaginta duo, ut ſic numerus ſuppleat defectum in re graviſſimi momenti; ad gloſ: in l. *Teſtium fides, in ver: Numerus, ff. de teſtibus prob:* ad Jo. Monach. in c. 1. *num:* 7. *verſ: Item idem operatur numerus, eod: tit: lib:* 6. Anton, Gabriël. *de teſtib: concl:* 6. Cæſar de Graſſ. *deciſ:* 175. *aliàs* 5. *num:* 8. *& ſeqq: de ſponſal.* vel dicas, diſpoſitionem d. cap: *Præſul*, procedere de juris rigore, qui non eſt ſervandus ſecundùm Hoſt. & Jo. Andr. *locis citatis ſuprà num:* 145.

147 Nec obſtat ſi replicetur, quòd ex hoc cap. minimè requiratur, ut teſtes in teſtamento adhibendi ſint omni exceptione majores, ſed tantùm ut ſint idonei, ut in littera. Nam reſpondetur legem canonicam in teſtamentis fuiſſe contentam, ut teſtes eſſent ſimpliciter idonei. At in condemnãdo Epiſcopo Cardinali ob rei gravitatem non fuit contenta, ut eſſent idonei ſimpliciter, ſed amplius requiſivit, ut eſſent majores omni exceptione, ut per Gratian. *loco cit.* Quare præſuppoſitâ teſtium habilitate ſecundùm quod Canones requirunt, nullus datur caſus, in quo de jure canonico non ſufficiant duo, vel tres teſtes. Imo gloſ: 1. in d. c. *Præſul*, dicit duos teſtes ſufficere etiam ad
148 convincendum Papam, & idem dicit Abb. *hic d. n.* 16. Surd. *conſ:* 12. *n.* 32. *&* 33. licèt de illa gloſ: ſit mirandum, ut dicitur in notis ad d. c *Præſul.*

149 Nec prædictis refragatur tex: in c. *Licet univerſis, ſupr. de teſtib.* in illis verbis: (Licet quædam ſint cauſę quę plures, quam duos exigant teſtes) quoniam tex: non dicit plures, quam tres, ſed plures, quàm duos, innuens per hoc non eſſe quidem contra legem Divinam, ut tres requirantur, quia Divina Scriptura loquitur alternative, in ore duorum, vel trium; & ideo ad Eccleſiam ſpectat determinare caſus in quibus duo non ſufficiunt, ſicut fecit in teſtamentis, in quibus ultra duos teſtes voluit etiam Parochum eſſe adhibendum, ut hic, & latiùs dictum eſt *ſuprà n.* 59. *& n.* 146 ſed benè eſt contra legem divinam, ut requirantur plures, quàm tres. Nec in hoc contradicit textus in d. c. *Licet univerſis.* Imò ita eſt intelligendus, quia alioquin eſſet contrarius huic decretali, quæ dicit eſſe contra legem Divinam ut ſeptem, vel quinque teſtes adhibeantur. Et expedit jura juribus concordare, cap. *Cum expediat, de elect: lib:* 6.

150 Nec dicas cum Menochio ſupracitato *nu:* 109. textum noſtrum non dicere id eſſe contra legem Divinam, ſed alienum à lege Divina, id eſt, remotum, ſeu præter Divinam legem. Quoniam hæc expoſitio repugnat litteræ: nam ſi impugnatio teſtamenti ob defectum ſolemnitatis in numero teſtium eſſet tantùm præter, & non contra Divinam legem, malè hic fuiſſet damnata ſub
151 pœna anathematis, quia quod eſt præter legem Divinam, non eſt peccatum, cùm peccatum ſit dictum, factum, concupitum contra legem Dei, ut dictum eſt *ſuprà n.* 126. Rectius igitur Hoſtienſ. *hic n.* 4. exponit verbum, *alienum*, id eſt, contrarium, & ideò non ſervandum.

152 Non obſtat ultimum, quod cæcus nec ad pias cauſas teſtari poſſit, non ſervatâ formâ l. *Hac conſultiſſima, C. Qui teſtam: facer: poſſ.* ſecundùm Card. ſupracit. *n.* 110. Quoniam oppoſitum tenet Alex. *ibid. n.* 14. Et quamvis Angelus *in lectura Peruſina*
153 *ejuſd. legis, n.* 4. *verſ. Idem dicam*, putet d. l. *Hac conſultiſſima.* non procedere in teſtamento cæci condito ad pias cauſas, quando relinqueret pijs, & venerabilibus locis, in quibus ceſſat ſuſpicio falſitatis; ſecus ſi alijs privatis perſonis pauperibus, quæ propter egeſtatem multoties ſolent ad delicta inclinari: tamen Alex. generaliter tenet dictam legem non habere locum in teſtamen-

to cæci ad pias cauſas qualeſcunque perſonæ inſtituantur, cùm in eis non attendatur prohibitio juris civilis, ſed ſervetur jus gentium, cap: *Relatum, infrà eod.* & cum eo tranſit ibi Jaſon *num:* 4. *circa fin: verſ: Secundò limita.*

154 Ad confirmationem reſpondetur primò, negando antecedens, quia plures, & majoris auctoritatis cenſent cæcum teſtari poſſe inter liberos coram duobus teſtibus ad præſcriptum, l. *Hac conſultiſſima, §. Ex imperfecto, C: de teſtament.* Et ita in ſpecie concludit Bald. in l. *Hac conſultiſſima, n.* 2. *C. Qui teſtam. facer. poſſ.* Nam cùm hæc lex ſpecialiter loquatur in cæco, & illa ſpecialiter in patre, principalior judicatur lex, quæ in patre loquitur ratione favoris; & ideò hæc derogat illi, quæ loquitur in cæco, arg. eorum, quæ notat Dyn. in c. *Generi, de reg: jur: lib: 6.* Item inter liberos non cadit timor falſitatis, cùm ſuccedant ab inteſtato, & cum Bald. conſentiunt ibi Ang. *num:* 4. *verſ: Sed quid erit in patre?* Salycet. *nu.* 9. Paulus de Caſtr. *in §.* 1. *n.* 9. Alex. *nu.* 13. & Jaſ. dicens communem *nu.* 4. Quinimò Romanus quamvis oppoſitum ſentiat, tamen fatetur opinionem Bald. eſſe æquiorem, & ſequendam, tum propter illius auctoritatem, tum quia non habet contradictionem; tum denique quia in dubio ſequenda eſt opinio, quæ magis favet teſtamentis, l. *Si pars, ff. de inoffic: teſtam.* cap. *fin: ſuprà de re judicat.*

Reſpondetur ſecundò, negando conſequen-
155 tiam; nam etſi ſolemnitas d. l. ſervanda eſſet in teſtamento inter liberos, non tamen inde ſequeretur, ut eſſet ſervanda in teſtamento ad pias cauſas, quia in hoc tractatur de favore animæ, & Religione Divina, quæ carior eſt filijs, ita dicit Bart. in l. 1. *n.* 74 *C. de ſacroſ: Eccleſ.* & favor animæ præponendus eſt favori liberorum, l. *Sancimus, C. eod.* & ſic magis favetur teſtamento condito ad pias cauſas, quam teſtamento condito inter liberos, ut ex verbis Bart. deducit Alex. in l. *Pactum quod dotale in 4. col. C. de pactis*, quem ſequitur Jaſon. *ibid: num:* 18. Nec refragatur auctoritas Auguſtini ſu-
156 pracitata *num:* 111. quia procedit quantum ad legitimam filijs debitam. Nam ſi quis vellet privare filios legitimâ, illos exhæredando, & inſtituere Eccleſiam, faceret contra officium pietatis, & Eccleſia, quæ eſt Pietatis mater, tale teſtamentum non admitteret, ut notat Bart. in d: l. 1. *num:* 55. 60. 61. & ibi declarat Jaſ. *num:* 18.

Ulterius quæro, ſtante ſtatuto Urbis *cap:* 42.
157 tenoris infraſcripti, videlicet inter cives, incolas, & diſtrictuales ubique ſerventur Urbis ſtatuta, niſi in loco diſtrictûs in caſu contingenti aliter per particularia ſtatuta fuerit proviſum, & tot ſtatuta non diſponunt, ſervetur jus civile (nec immeritò quando in hac urbe Roma jura civilia orta, acceptaque ſunt, & ad alios populos defluxerunt, & adhuc ſuſcepta benignè ſervantur) & ubi deficit jus civile, tunc ad ſac. canones recurratur.

An teſtamenta condita in Urbe juxta diſpoſitionem hujus cap. *Cum eſſes*, ſuſtineantur nec ne, Rota *in cauſa Romana bonorum de Stocchu* 27. *Maji*
158 1588. coram bo. me. Hieronymo Pamphilio in proprijs terminis ſtatuti Urbis, reſolvit teſtamentum non ſuſtineri: verba deciſionis hęc ſunt.

(Dixerunt Domini, quòd licèt teſtes, qui inducuntur ad probandam deſcendentiam, probent in dicto, quia omnes concludunt Petrum Stocchum inſtituiſſe hæredem univerſalem Damia-
nam ſuam matrem, & poſt ejus obitum Troja-
159 num ſuum conſobrinum: nihilominus hæc probatio non relevat, quia agitur de probando teſtamento nuncupativo, in quo non ſufficiunt quinque teſtes, ſed ad illius probationem, & validitatem ſeptem requiruntur, l. *Si unus*, l. *Hac conſultiſſima, C. de teſtamen: § fin: inſtit: eod: tit: cum vulgar.* Clarus *in § Teſtamentum, q.* 56. Neque poſſe ſubſiſtere ex diſpoſitione, cap. *Cum eſſes, de teſtam.* quia, ut dicit Dec. *conſ:* 315. *num:* 4. (aliàs eſt *conſ:* 314. aliàs 316. incip: *Superioribus diebus, nu:* 7. *verſ: Non obſtat.*) non habet locum in Urbe, ubi adeſt ſtatutum, quod ſervetur jus civile, quo ſtatuto non eſt dubium Petrum ligari, quia attenditur locum conditi teſtamenti juxta doctrinam Bart. communiter approbatam in l. 1. *C. de Summa Trinit.* quam pluries ſequuta fuit Rota etiam in iſtis terminis in cauſa Bononien. de Solimeis. Hactenus verba deciſionis.)

Eandem opinionem tenuerunt Magdal. *de numero teſt: in teſtam: requiſit: c.* 8. *n.* 24. 25. *&* 26. *par:* 2. Gratian. *diſcept: forenſ:* 223. *n.* 52. quos noviſſimè refert, & ſequitur Jo. Baptiſta Fenzonius *in*
161 *adnotationibus ad d. c.* 42. *n.* 8. quibus addo Alex. *conſ:* 177. *Viſo themate, num:* 2. *verſ: Quia reſponſio, lib:* 2. ubi idem conſuluit in terminis ſtatuti Ravennæ à Sede Apoſtolica confirmati, quòd ſervari debeat jus civile quando eſt contrarium juri ca-
162 nonico. Imò voluit ibi Alex. hoc ſtatutum valere etiam ſine confirmatione Apoſtolica, quia populi ſubjecti Eccleſiæ Romanæ etiam quoad temporalé juriſdictionem poſſunt ſtatuta condere contra jus canonicum ſervandæ quoad ipſos laicos, ut latè firmat Abbas in cap: *Quod clericis, num:* 45. *de foro compet.*

163 Ego verò exiſtimo hanc opinionem non eſſe veram, quia etſi de validitate ſtatuti Urbis hæſitari non poſſit ex his, quæ tradit Alex. *loco cit.* ſaltem ſtante confirmatione Gregorij XIII. ex certa ſcientia, & cum cauſæ cognitione, ut in Bulla Confirmationis incip. *Vrbem Romam*, edita 8. Ka-
164 lend. Julij 1580. tamen cùm ſtatutum d. c. 42. non loquatur ſpecificè de teſtam. ſed generaliter de obſervantia juris civilis, debet declarari, & limitari, ut locum non habeat in illis legibus, quæ ſunt contra jus Divinum, & fovent peccatum.
165 Neque enim credendum eſt Summum Pontificem ſtatuti authorem, qui jus Divinum uſque ad animam & ſanguinem ſervare debet, c. *Sunt quidam*, 25. *q.* 1. gloſ: in c. *A nobis, de decimis*, Abb *hic n.* 8. *poſt med: verſ: Item Princeps*, & cujus officium eſt peccata extirpare, cap. *Novit, verſ: Nullus qui ſit ſanæ mentis*, & ibi Anchar. *n.* 8. *ſuprà de judic.* gloſ: 1. *in Extravag: Ad onus, Ioannis XXII. de election.* per generalia verba dicti ſtatuti voluiſſe ſimilium legum obſervantiam præcipere. Sed leges civiles requirentes numerum ſeptem teſtium ad validitatem teſtamenti ſunt contra jus Divinum, quo ſcriptũ eſt, *In ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum*, ut hic eſt textus rotundus, qui cavillari non poteſt, & conſtat ex dictis in præcedenti quæſtione *à n.* 114. *uſque ad n.* 121. *&* 127. Item fovent peccatum, ut latè oſtenſum eſt *ſuprà à n.* 124. *uſque ad n.* 141. Ergo ſtatutum Urbis in hujuſmodi legibus locum non habet.

166 Præterea dictum ſtatutum jubens inter cives Romanos, & diſtrictuales ſervari jus civile, non extenditur ad illas leges, quæ reperiuntur ex-

preſſè correctæ, & abrogatæ per jus canonicum, ut in terminis ſtatuti Urbis firmavit Rota *in cauſa Peruſina Bonorum* 20. *Aprilis* 1592. coram Penia impreſſa poſt Conſil. Farinac. *lib:* 2. *deciſ:* 65. *n.* 2.
167 poſt Capram *conſ:* 70. *num:* 12. adducens bonam rationem, quia jus civile correctum non dicitur amplius jus civile, gloſ: 1. in l. *final.* & ibi etiam Bart. *num:* 1. *ff. ad l. Cornel. de falſ.* Sed leges civiles irritantes teſtamenta cum pauciori numero, quàm ſeptem teſtium tanquam irrationabiles, & peccati nutritivæ ſunt abrogatæ per hoc c. ſecundùm intellectum communem, & veriorem, ut dixi *ſuprà in ſecunda lectura, num:* 40. *&* 41. & fuſiùs *à n.* 113. *uſque ad n.* 117. Præſertim in terris Eccleſiæ, ſecundùm alium intellectum itidem communem, ut ſimiliter dixi *ſuprà in tertia lectura, nu.* 46. *& ſeqq.* Ergo ſtatutum Urbis ad illas leges non extenditur.

168 Unde videmus pœnas ſecundò nubentibus infra annum luctûs à jure civili impoſitas, ut l. 1. & 2. *C. de ſecundis nupt.* tanquam ſublatæ per jus ca-
169 nonicum, ut in cap: *Super illa*, & in cap. *ultimo, de ſecundis nupt.* minimè habere locum inter perſonas ſubjectas ſtatuto Urbis, Rota *d. deciſ:* 65. *n.* 1. Capra *d. conſ:* 70. *num:* 10. Anton. Gabr. *Commun: concluſ: in tit: de ſecundis nupt: concluſ:* 5. *num:*
170 1. Similiter de jure civili ordinandi ad Sacerdotium debent aliquid offerre ordinanti, & notario, ut in auth. *de Sanctiſſ: Epiſc: §. Pro conſuetudine.* Sed de jure canonico ſecus, quia eſt ſimoniacum, cap: *Sicut Epiſcopum*, 1. *q.* 2. & ibi notatur cap: 1.
171 *de ſimon.* Item de jure civili licet pecuniam accipere pro fure judicando, l. *Ob turpem cauſam, ff. de condit: ob turp: cauſ.* l. *Solet, ff. de præſcript.* ſecus de jure canonico, quia peccatum eſt. gloſ: in cap: *Qui cum fure, in fine de furt.* Item conſenſus parentum de jure civili requiritur ad validitatem matrimonii, l. *Nec filiam, C. de nupt.* l. *Nuptiæ ff. de ritu nupt.* Sed ſecundùm Canones non requiritur talis conſenſus, niſi de honeſtate, cap. 1. 22. *quæſt:* 2.

172 Item de jure Canonico non eſt permiſſum jurare per creaturas, niſi ubi invenitur expreſſum, puta per Evangelium, per Altare, per Crucem, ut cap: *Conſidera*, cap: *Clericum*, cap: *Habemus*, & cap: *Si aliqua*, 12. *quæſt:* 1. cap: *Perveniat*, 10. *quæſt:* 5. Sed de jure civili permiſſum videtur, l. 2. §. *fin:*
173 & l. *ſeq:* & l. *Qui per ſalutem, ff. de jurejurand.* Item pupillus de jure civili non tenetur ſervare juramentum, l. 1. §. 1. *C. de juram: calumn.* auth. *Sacramenta Puberum*, C. *Si adverſus vendit.* ſed de jure canonico tenetur ſi ſit doli capax, ac non ſervan-
174 do pejerat, cap: *Parvuli*, 22. *q.* 5. Item ſecundùm leges licitum eſt contrahentibus ſe invicem decipere, & circumvenire, l. *In cauſa, ff. de minorib.* ſecundùm canones non, cap. *Per tuas, de donat.* & notat. in cap. *Ea enim, §. Hoc jus*, in gloſ. *ordinar:* 10. *quæſt:* 1.

175 Item in præſcriptione de jure civili non requiritur bona fides, l. *Sicut in re*, & l. *Omnes, C. de præſcript:* 30. *annor.* quod tamen corrigitur per jus canonicum, cap: *Si diligenti, de præſcript.* & cap: *fin:*
176 *cum ibi notat: eod: tit: lib:* 6. Item filiusfamilias ſecundùm leges voto non obligatur, l. 2. §. *de voto, ff. de pollicitat.* ſecus ſecundùm Canones, c. *Honoran-*
177 *tur*, 32. *quæſt:* 2. Demum aliis omiſſis de jure civili licitum eſt patri occidere adulterum in flagranti crimine cum filia deprehenſum, dummodo & ipſam filiam occidat, l. *Patri, cum tribus legibus ſequentibus, ff. Ad l. Iuliam, de adulter.* Idemque in certis caſibus licitum eſt marito, ut l. *Marito, ff. eod.* & l. *Gracchus, C. eod: tit.* Sed hoc abominantur ſacri Canones, ut cap: *Si non licet*, 23. *quæſt*, 5. & cap: *Inter hæc, cum tribus cap: ſeqq:* 33. *quæſt.* 2. Porrò in his, & pluribus aliis caſibus, quos cumulat Bart. *in tract: de different: inter jus canonicum, & civile*, leges ſæculares tanquam involventes peccatum ſunt abrogatæ, & damnatæ per jus canonicum: & conſequenter nemo ſani capitis dixerit illas fuiſſe innovatas ex verbis generalibus ſtatuti Urbis; unde idem dicendum de legibus irritantibus teſtamenta ob defectum numeri teſtium, cùm & hæ tanquam peccati nutritivæ ſint abrogatæ per hoc cap. ut prædixi.

178 Nec obſtat quòd ſtatuta populi Romani fuerint confirmata à Gregorio XIII. in forma ſpeciali. Quoniam ut formaliter reſpondet Rota *in prææalleg. deciſ:* 65. *num:* 2. *verſ: Et ex his quoque.* Confirmatio non dedit robur ſtatutis loquentibus de jure civili, aliàs per jus Canonicum correcto: Atque ita jus civile etiam in materia teſtamentorum ſervabitur in illis caſibus duntaxat, in quibus expreſsè per jus canonicum non apparet abrogatum, ut ibi per Rotam, & latiùs *in prædicta deciſ.* & ratio eſt evidens, quia de natura confirmationis eſt non alterare ſtatum rei confirmatæ, ſed illum convalidare, & ei robur adjicere, remanentibus tamen omnibus in eodem ſtatu, & terminis, l. *Aurelius, §. Teſtamenta, ff de liber: legat.* cap: 1. *&* 2. *de confirm: util: vel inutil.* Bald: in l. 1. *in fin: C. Si adverſ: re judicat.* Rot. *deciſ:* 175. *num:* 8. *par:* 5. *recent:* & aliàs paſſim.

179 Quòd ſi diceremus verba ſtatuti Urbis, d. c. 2. debere intelligi etiam de legibus civilibus requirentibus numerum ſeptem teſtium in teſtamentis: de validitate dicti ſtatuti jure optimo dubitari poſſet, quia ut diſertis verbis dicitur in hoc c. hujuſmodi leges ſunt contra jus Divinum, Sanctorum Patrum inſtituta, & generalem Eccle-
180 ſiæ conſuetudinem: unde in propoſito ipſarum legum dicit Abb. *hic n.* 8. Princeps etiam Papa ſi condit leges contra ea, quæ dicit Dominus, non dicitur condere leges, ſed potius convincitur errare, c. *Sunt quidam*, 25. *q.* 1. & contra ſtatuta Patrum condere aliquid, vel mutare, nec primæ Sedis authoritas, dicit tex: in c. *Contra ſtatuta, ead:*
181 *cauſ: & quæſt.* Item contra generalem Eccleſiæ conſuetudinem, & ſic contra ſtatum generalem Eccleſiæ Papa venire nõ poteſt, gloſ: in c. *Per principalem, in ver: Ad nos, in fin.* 9. *quæſt.* 3. & in cap: *Litteras, in ver: Non poteſt, de reſtitut: ſpoliat.* & in
182 propoſito Abb. *hic num:* 9. Præterea, ut idem inquit *num:* 30. Papa licèt à Deo receperit poteſtatem, & dignitatem Pontificatûs, non tamen poteſtatem peccandi, ut dicit tex. in cap: 1. 40. *diſt.* nam Vicarius non habet majorem poteſtatem, & dignitatem Pontificatûs, quàm ipſe Deus. Sed Deus peccare non poteſt, ut c. *fin: de pœnit: diſt:* 2. ergo nec Vicarius debet hoc poſſe. Ad hoc tex.
183 optimus in c. *Scripſit*, 7. *q.* 1. ibi, (& ideo per nos fieri nullatenus poteſt, nec peccatum, &c.) Et ita hujuſmodi ſtatuta non valere eleganter docuit Bald. *conſ.* 285. *Si quis juris, col:* 2. *in fin: verſ: Sed contra, lib:* 3. dicens ſtatuta, & conſuetudines locales requirentes in teſtamento numerum ſeptem teſtium eſſe ſublatas per hoc cap. *Cum eſſes*, quaſi indu-